



מבז'י מזהר'  
שיחות הר"ן

שיחה ה'

עם  
ביאור חברותא  
ללימוד בעיון

היה מגנה מאד ספרי המחקרים

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת  
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר  
(ה"מ שמו שמוח)

## שיחות הר"ן סימן ה'

מונה על פי דפוס ראשון שנת תקעה שהדפוס מוהר"ת בסוף ספורי מעשיות בשם ליקוטי מוהר"ן

ואף שבזוה"ק הוא מגנה וראת העונש. כבר מבואר על זה תירוצים בספרי מוסר, כי באמת עיקר עבודת ה' היא רק ע"י וראת העונש כנ"ל.

ואמר שאלו התחבולות וההמצאות שהמציאו הפילוסופים בחכמתם. כגון כלי מלחמה נפלאים ושאר כלים העשויים בתחבולות ע"פ חכמה וכיוצא בזה שאר עניני חידושים שלהם שהמציא כ"א וא' מחכמיהם. אמר. שהכל מלמעלה כי לא היה אפשר להם לבא ע"ז. רק ע"י שהתנוצץ להם השכל בזאת החכמה. שבא לאותו החכם התנוצצות מלמעלה. כי כשהגיע העת והזמן שיתגלה אותה החכמה או התחבולה בעולם. ע"כ שלחו להם מלמעלה בשכלם זאת התחבולה כדי שיתגלה בעולם. כי בוודאי גם החכמי הקדמונים שהיו מקודם חקרו ג"כ על זאת. ומפני מה לא באו הם על זאת התחבולה וההמצאה. רק באמת הכל מלמעלה, וכשבא העת שיתגלה זאת הדבר. אזי מתנוצץ לו השכל ואז בא אותו החכם על אותו התחבולה. כי נשלח לו מלמעלה ממקום שהגיע לו. (כי בוודאי אינם מקבלים דרך הקדושה רק דרך הסט"א וזה פשוט). וגם להבדיל אלו האומרים פשטים וחידושים בגמ"פ אלו לא היה נשלח להם מלמעלה מן השמים א"א להם כלל לבא על החידוש כי לפעמים הוא עומד על דבר אחד ד' ימים. ואח"כ פתאום נתגלה לו החידוש, רק באמת הכל מלמעלה : (וכ"א מקבל ממקום שמקבל וע' במ"א מזה. כי בוודאי יש בענין זה אלפים ורבות מדריגות מתיכן כ"א וא' מקבל הארה והתנוצצות בשכלו. ומאיזה מקום מושיטין לו החידוש או החכמה. אבל הכלל שכל מיני חידושים שמחדשים החכמים הן בקדושה כגון פשטים ודרושים וכיוצא הן להבדיל בעניני חכמות שלהם. הכל מושיטין להם ושולחין להם בשכלם מלמעלה. לכ"א וא' ממקום הראוי לו כנ"ל) :

היה מגנה מאד את ספרי המחקרים והפילוסופים. ואמר שאין שם כלל שכל גמור כמו שיש באיז' מאמר מהרש"א או מהר"ם שיף וכיוצא מספרינו הקדושים. שיש בהם עמקות ושכל נפלא ונעים מאד. אבל כאלו הספרים לא נמצא זה השכל כלל. כי הם מדברים רק בדרך חקישים מיני' ובי' עד שבאים לאיזה מופת. אבל השכל שיש בתורתנו הקדושה להבדיל. אין שם כלל כלל.

ואמר. אשרי מי שאינו יודע כלל מספריהם, רק הולך בתמימות ויש לו וראת העונש. כי עיקר העבודה בתחילה. היא רק מחמת וראת העונש. ובלי וראת העונש א"א להתחיל כלל בעבודת ה'. ואפילו צדיקים צריכין ג"כ וראת. כי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד, ועיקר הוא וראת העונש. כי היראה עילאה בגין דחוא רב ושליט וכו' היינו וראת הרוממות. לאו כל אדם זוכה לזאת היראה. אבל עיקר העבודה הוא רק ע"י וראת העונש אצל רוב בני אדם. ומי שלומד ח"ו בספרי המחקרים והפילוסופים נכנס בלבם ספיקות וכפירות. כי כל אדם נולד עם רשעת. כי טבע כל אדם נמשך אחר רשעת, היינו אחר תאוות רעות של עו"הו ר"ל. רק מחמת וראת העונש הוא שובר תאוותיו ונכנס בדרכי ה'. אבל כשלומד באותן הספרים של חקירות ח"ו. אזי מוצא לעצמו ספיקות וכפירות שהם סיוע לרשעת שלו שיש בו בטבעו. וע"כ אין אנו מוצאים כלל שיחיה איזה אדם נעשה איש כשר וירא ה' ע"י ספרי המחקרים. אע"פ שנמצא בדבריהם איזה דברים ממדות טובות וכיוצא. אע"כ הכל הכל. כי הפסד מרובה משכרם. כי הם מבלבלים דעת האדם מאד. ועיין במ"א מזה. מגדל האיסור ללמוד אלו הספרים רחמנא ליצילן :

ואמר אשרינו. שמשח רבינו ע"ה בחר לנו חלק טוב מאד. ונתן לנו את התורה. ופתח בה בראשית ברא אלהים את השמים וכו' בלי שום חקירות ומופתים שלהם. רק צוה עלינו להאמין בחש"י באמונה לבד, וע"כ אסור לנו ליכנס בחקירות כלל ח"ו :

<sup>א</sup> מתיבת "כי לפעמים" עד כאן הן ס"ו תיבות הן מדפוס ראשון וכן נדפס עד מהדורת שנת תרס"ב ואח"כ נשמטו בכל גרסאות שיחות הר"ן המצויות, ותוקן לראשונה בתש"ע בגרסת שיחות הר"ן אבן שתיה ונועם השיחות.

# היה מגנה מאד את ספרי המחקרים

## משיחות הר"ן אות ה'

מקום זמן אמירת התורה  
לא ידוע

### פתיחה

שיחה זו היא אחת מהרבה שיחות שדיבר בגנות המחקרים והפילוסופים, וכאן עיקר הדגש על כן שהעסק הזה מחליש מיראה שמים. ובתוך כך מבאר שאע"פ שהזהר מגנה מאד את יראת העונש, אבל באמת היא עיקר היראה ובה כולם מתחילים עד שזוכה מי שזוכה ליראת הרוממות.

### שיחות

שיחות הר"ן אות ר"ז – אמר ; שאיתא בספר אחד. שמה שמוכא בספרי המחקרים ראייה שצריכין לחקר. מפסוק (דברים ד לט) "וידעת היום והשבות אל לבבך" וכו' שצריכין לדעת אותו יתברך על פי חקירות. זה הפרוש הוא מכת הקראים שהם מפרשים פסוק זה כך, שצריכין לדעת אותו יתברך על פי חקירות אבל האמת לא כן הוא, כי באמת העקר לדעת אותו יתברך הוא רק על ידי אמונה שלמה, שעל ידי זה דיקא זוכין אחר כך לדעת והשגה גדולה בידיעת רוממותו יתברך שמו. וכמו שכתוב (הושע ב כב): "וארשתיך לי באמונה וידעת את ה'". ועיין בלקוטי הלכות ביורה דעה הלכות גלוה ה"ג, שם מבאר היטב שעקר הידיעה הוא על ידי אמונה, עין שם: **ובאמת** עקר הפרוש הפשוט של פסוקים אלו המזהירים לדעת אותו יתברך, כגון "וידעת היום והשבות וכו'", וכן "דע את אלקי אביך ועבדהו" (דברי הימים א כח ט) וכן "דעו כי ה' הוא אלהים" וכו' (תהלים ק ג), עקר האזהרה זו היא בפשיטות לדעת ולזכר אותו יתברך תמיד בכל עת ואל ישכח אותו יתברך חס ושלום בשום עת (עיין ספר החינוך מצווה כה) כמו למשל שדרך המלכים והאדונים שמוזהירין את עבדיהם שידעו שיש עליהם מושל, ובפרט אנשי חיל של המלכים שמלמדין אותם שידעו מי המלך והקיסר שלהם "למען תהיה יראתו על פניהם" (שמות כ יז) ויעבדו עבודתם בשלמות. וכן הרגילות לומר להעבד, דע שיש עליך אדון ומושל, שהכונה שיקח זאת בדעתו בכל עת ואל ישכח לבל יעשה שום דבר נגד רצונו. כמו כן להבדיל במלכותא דשמיא שמוזהיר אותנו "דע את אלקי אביך" וכו', הינו ידוע תדע ואל תשכח בשום עת. וכן "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים" וכו'. וכן "דעו כי ה' הוא אלהים": **כי בודאי** צריכין כמה וכמה אזהרות גדולות ורבות על זה בכמה וכמה לשונות. כי אף על פי שכל אחד יודע בכלל כי ה' הוא האלהים, אף על פי כן מחמת טרדות עולם הזה ותאוותיו והבליו, נמצאים הרבה שברב העתים שוכחים אותו יתברך. ועל זה מזהירים הפסוקים "דעו כי ה' הוא האלהים" וכו' וכן "דע את אלקי אביך" וכו'. כלומר קחו זאת בדעתכם היטב עד שיהיה קשור וחזק בדעתכם ולבבכם בכל עת, וזה "וידעת היום והשבות אל לבבך" וכו', כי זה עקר שלמות הידיעה כשמקשרין הדעת אל הלב לידע בלבו היטב כי ה' הוא אלקים וכו' (ראה לעיל שיחה לט). כי בכל עת שמשמין זאת אל לבבו היטב כי ה' הוא האלהים, בודאי נופל פחדו ואימתו ויראתו עליו לבלתי יחטא. ואי אפשר לדבר בזה יותר כי ידיעת אלקותו יתברך הוא לכל חד כפום מה דמשער בלבה כידוע (ח): **וכל** חד כפום מה דמשער בלביה יבין היטב דברינו אלה. אבל חלילה לומר שכונת הפסוקים לדעת אותו יתברך על פי חקירות אנושיות הבנויים על שכל המוטעה כי עקר הידיעה ממנו יתברך כבר הודיעו לנו אבותינו הקדושים שיגעו וטרחו כל ימיהם ופשטו את עצמם מגשמיות לגמרי, כי שברו כל התאוות והמדות בתכלית, ובפרט הרע הכולל שהוא תאוה המשגל, ועל ידי זה היה דעתם בשלמות וזכו להכיר את בוראם בתכלית השלמות והניחו לנו ירושה טובה כזאת. ואנחנו מחויבים לקבל הירושה הטובה הזאת בשמחה גדולה כמו שכתוב "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו" (מתפלת שחרית) וכו' רק הפסוקים מזהירים אותנו לקח הידיעה הקדושה הזאת במוחנו ולהמשיכה ולקשרה בלבנו היטב תמיד בכל עת למען תהיה יראתו על פנינו לבלתי נחטא וכו'.

וראה בפנים עוד הרבה שיחות

### לקוטי הלכות

ראה בפנים

### קושיות

א. ה'יה מגנה מאד את ספרי המחקרים והפילוסופים' – צ"ע מבואר בספרים<sup>1</sup> שחכמת אריסטו שהיא יסוד הפלוסופיא לקח מחכמת ישראל. אמנם כך אלא שכפר במקור האלוקי שלהן ותפס רק את החיצוניות של החכמה כמבואר בר' צדוק (לקוטי אמרים אמצע אות ח')

<sup>1</sup> י"ע ר' סיון תשפ"ו

(המראה מקומות נעזרתי בביאור נועם השיחות ועטרה אור יום החכמה)

ב. ואמר שאין שם כלל שכל גמור כמו שיש באיזה מאמר מהרש"א או מהר"ם שיש וכו' צא מספרינו הקדושים שיש בהם עמקות ושכל נפלא – צ"ע האם העמקות היא ההבדל או רוח הקדש שדבר בהם כמובא שעד המהרש"א היה רה"ק. הרי אריסטו היה עמקן גדול הראייה שהרמב"ם שהיה בודאי חכם ועמקן גדול התפעל מחכמתו. נראה פשוט שעיקר ההבדל הוא הבסיס והקרקע שעליה בנוי השכל אם על הקדמות קדושות ועוד סיעתא דשמיא לכוון לאמת התורה הקדושה או על הקדמות של שכל אנושי בלי סיעתא דשמיא.

ג. פי הם מדברים רק בדרך הקשים מנה ובה עד שבאים לאיזה מופת – צ"ע מה ההבדל בין זה למבין דבר מתוך דבר שעל זה בנוי גם הבנת חכמת התורה. ההבדל פוטש ועצום שבחכמת התורה מבין דבר מתוך דבר בהקדמות אלויות שקיבל אבל ההיקש הוא מבין דבר מתוך דבר שהוא שכל אדם. דהיינו שגם ההקדמות שעליהן בנוי ההיקש לא בהכרח אמת.

ד. פי הם מדברים רק בדרך הקשים מנה ובה עד שבאים לאיזה מופת – בלק"ה קריאת התורה ו' לו מבאר מוהרנ"ת שחכמתם היא יש מיש לעומת חכמת התורה שהיא יש מאין. – וצ"ע שהרי בסוף השיחה כאן אומר ששניהם מה שמחדשים היא ע"י התנוצצות מלמעלה. אדרבה מה שאומר בסוף השיחה הוא שגם התגליות שגילו המחקרים זה לא מרוב חכמתם אלא התנוצצות מלמעלה. כגון שגילו את האנטיביוטיקא שהצילה ומצילה בכל יום המונים מכל מיני זיהומים. כדי שלא תחשוב שהחקירות שלהם הואילו, כי אדרבה החקירות רק הרחיקו אותם מאמת התורה הקדושה שהיא שכל אלוקי שעל ידו אפשר להשיג יש מאין ממש. אבל הם רק גילוי את התרופה שכבר היתה נמצאת בעולם רק לא גילו אותה.

ה. עד שבאים לאיזה מופת – צ"ע איזה מופת? ראה עוטה אור (על שיחות הר"ן להרב אליהו עטיה) שהכוונה שמביא מופת וראיה על השגות אלויות<sup>1</sup>, ע"י הקשים. ולפ"ז פשיטא כי היקש הוא שלמד ממצאות אחת שגם מציאות הדומה לה היא אותו דבר, וכתוב (ישעיה מ כה) אל מי תדמיני ואשוח?

ו. וצ"ע מדוע ממצאם במקום לשבח את חכמת התורה הרי הן בשרשן תרתי דסתרי כי חכמת התורה היא לברר רצון הקב"ה עפ"י הקדמות התורה הקדושה. לעומת חכמתם שהיא חקירת הטבע כדי להנות מהעולם הזה. או להתרברב בהשגת אלויות.

ז. השכל שיש בתורתנו הקדושה להבדיל אין שם כלל כלל – צ"ע שנראה שרבונו מדבר מצד העמקות ומדוע לא אומר פשוט שהמחקרים חוקרים את הטבע כדי להכיר אותו אילו חכמי התורה יודעים גם בזה הרבה יותר מהם רק ממה שרמזו בתורה<sup>2</sup>. ידוע מעשה (מעשה איש ח"א עמ' רח) שהחזו"א הכין שרטוט מדויק כיצד לעשות ניתוח מסובך בראש והרופא מאד התפעל ועשה כדבריו. אבל באמת עיקר כוונת רבנו לשרש העניין שהם מנסים להבין כל דבר בשכל אנושי ואילו התורה היא שכל אלוקי וכל ההקדמות שבה הן קבלה מהקב"ה במעמד הר סיני.

ח. צ"ע מה שאומר שאיסור חמור ללמוד חכמות דהיינו השבע חכמות וקשה, הרי רפואה וחשבון והניגון הן מהן, ומה יעשו החולים בלא רופא. ואיך נחשב חשבונות של תורה בלא חכמת החשבון, ואיך ננגן בשמחות ובבית המקדש, ועיין יערות דבש<sup>3</sup> (ח"ז דרוש ז') לרבי יהונתן איבשיץ שדיבר בשבח החכמות ומבאר כיצד כל חכמה מועילה לחכמת התורה וכן כתב הרמב"ם באגרת שחכמות אלה הן רקחות וטבחות לחכמת התורה? צ"ע לדברי היערות דבש שא"א לחכמת התורה בלי חכמות אלה, א"כ כיצד יתכן שהיו חכמים גדולים שלא עסקו בהן?<sup>4</sup>

<sup>1</sup> ראה סדר הדורות חלק ימות עולם האלף הרביעי שכתב בשם הכוזרי כתב יד ריש מ"ב כי חכמת הפילוסופים הועתקו שרשיהם וכלליהם מיהודים אל הכשדים ואח"כ לפרס ומדי ואח"כ ליון ואח"כ לרומי, ובאורך הזמן לא הוזכרו שנעתקו מהעברים זולתי מן היוונים ורומיים.

החיד"א בספרו מדבר קדמות מערכת חית אות חי כתב שראשיתן באברהם אבינו ולימד את המצרים בזמן הקצר שהיה שם, וגם יעקב ויוסף למדו את החרטומים והיתה בישראל עד בית השני ששמעון הצדיק לימד את אריסטו היוני ומאז נשתכחה מישראל. ובסדר הדורות (ג"א תמב) כתב בשם השבילי אמונה שאלכסנדר מוקדון היה תלמיד של אריסטו, והשליט את רבו בירושלים על ספרי שלמה המלך ומשם העתיק אריסטו את חכמתו וקראה על שמו. ובשם הרמב"ם כתב – שהחכמות היו בראשונה בישראל אך בשלוט האומות עלינו באו לידם ואנחנו בלמדנו דבר מהם נראה היות ראשיתו מאתם ותהי להפך.

<sup>2</sup> ונראה שעל מציאות ה' לא הוצרכו להקשים כי המציאות של סדר העולם מוכיחה בהחלט, ולא כאותם שהמציאו את האבולוציא שהכל נעשה מעצמו, מה שבודאי חכמת יון לא עלה על דעתם כזו טפשות. ומצאו לעצמם רעיונות אחרים לפטור עצמם מהתחייבות, כגון עזב אלקים את הארץ והוא אלקה דאלוקים.

<sup>3</sup> ראה רמתיים צופים על תנא דבי אליהו – פרק ב – ומה שנמשלה התורה למים הוא שיוורדים ממקום גבוה לנמוך כי התורה חמדה גנוזה וכו' ירדה לעולם השפל הזה. ומצינו שהתורה לעולם נשפעת בתמידות להעוסקים בה והפוך בה כנ"ל. וכל החכמות של כל המציאות ההוויות הכל הוא בכח התורה ואין צריך לשום חכמה. ומהתורה יוכל לידע טבע כל הנמצאים ושאר שבע חכמות. ולזה אמר חכמים הזהירו וכו'. היינו שמא תורו דבר אחד שלא מן התורה אף שתכוננו לאמיתה של תורה מחמת חכמה אחרת ולא תמצאו זאת בתורה על זה תתחייבו מיתה כנ"ל.

<sup>4</sup> כיון שרבנו אמר אשרי מי שלא יודע מהן כלל לא העתקתי דבריו.

<sup>5</sup> עיין בגמ' (מנחות צט:) שכן דמא שאל אני שלמדתי כל התורה האם מותר לי ללמוד חכמה יוגית אמרו לו שילמד בזמן שהוא לא יום ולא לילה כי כתיב והגית בו יומם ולילה. והרבה יש ללמוד רפואה מדיני טרפה במסכת חולין. גם הגמרא מביאה הרבה רפואות. ואע"פ

ואעפ"כ ידעו לרפא חולים רק מחכמת התורה יותר טוב מהדוקטורים של המחקרים כנ"ל. וכל הרפואות שהם גילו ל אמרו חכמתם הוא אלא משמים התנצוץ הגילוי בשכלם כשהגיע זמנו להתגלות בעולם כמבואר כאן בסוף השיחה. וכידוע<sup>ו</sup> שכל החכמות אפשר להגיע אליהן ע"י עיון התורה. וחכמת הניגון היה לחכמים קבלה מהלויים והיא לא חכמת הניגון של הגויים. ואדרבה החכמות החיצוניות שלהם רק מוזיקים להבנת התורה כמבואר בתורה יט תנינא שיש אכן נגף שהעוסק בחכמות בהיסח הדעת נתקל בה ונפל מיראת שמים ובשיחות הר"ן (סימן ה) אמר שבכל אדם יש רשעות טמונה בו וע"י למוד החכמות הן מתעוררות ומפילות אותו מיראת שמים לכפירות ולתאוות עוה"ז ע"ש.

ט. יראת העונש – מבואר בהקדמת הזוהר שהכוונה שירא לעבור על מצוות ה' רק כי ירא מעונש בעוה"ז או בעוה"ב ולא כי רוצה לעשות רצון ה'. – צ"ע האם לפ"ז מי שמדקדק במצוות ומקיימן גם לפני משורת הדין אינו בכלל יראת העונש. האם אפשר לומר שזכה ליראת הרוממות.

י. בעניין יראת העונש שמעתי פעם מרב אחד שהיום אין לנו כל כך הרגשה בהקב"ה ואין פחד ממנו ומעונשיו, ועל כן היראה שלנו היא יראת הרוממות. וצ"ע היתכן שמי שאין לו הרגשה במציאות ה' ית' זכה למדרגה יותר גבוהה מיראת העונש שיש למי שכן יש לו הרגשה? נ"ל שגם מי שאין לו כל כך הרגשה ובוודאי לא השגת רוממותו ית', אבל יש קצת יראת העונש, ועוד גם טבע לרצות לרצות את הקב"ה, להבדיל מלפני מאה שנה שיראת העונש היתה חזקה וגרמה לפחד מהקב"ה וממילא גם גרמה לא לתפוס אותו כאבא אודה, היום יש פחות הרגשה במציאותו לכן גם יראת העונש חלשה ועל כן יש יותר מקום להרגיש את הקב"ה כאבא אודה שרוצים לרצות אותו.

יא. יראת העונש היא על קרקע של אמונה שיש ה', וכיצד יתכן שדייקא המחקרים שמוכיחים את מציאות ה' ע"י היקשים ושכלים והסברים אין להם יראה, ואילו ליהודי תמים בלי חקירות יש יראה. נראה שאחרי הכל האמונה במציאות ה' לא נובעת מהסברים ושכלים אלא מעומק הלב בהרגשה שמאירה הנשמה לאדם. וכמו שרבו אמר (שיחות הר"ן לב) וַיֵּשׁ שְׂפָאִים עֲלֵיהֶם מַחְשָׁבוֹת עַל הָאֱמוּנָה מַחְמַת שְׁלֹא נִוְלְדוּ בְּקִדְשָׁה פְּרָאִי. אבל למעשה נראה שהיום כבר כמה עשרות שנים יש רוח תשובה יותר מתמיד ואפילו מי שנולד וגדל על ברכי הכפירה בקל מתעורר לאמונה פשוטה רק מכח נשמת ישראל שבו, וזכות אבותיו. וכמבואר בזוהר משפטים צה: סוד הנשמות העשוקות בקליפת נגה. וסוד מה שהקב"ה מערים על קליפת נגה ונותן נשמת צדיק בטיפת עם הארץ כמבואר בזוהר משפטים דף קיג. (עיין תורה לו אות ז). וכמ"ש "מי יתן טהור מטמא" שנאמר על אברהם אבינו שיצא מתרח.

יב. ואפלו צדיקים צריכים גם כן ירָאָה (יראת העונש), פי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד – צ"ע משמע שיראת הרוממות היא מרוב אהבת ה'. ולכאורה היא מרוב הרגשת רוממותו ית' ושפלות עצמי. ונ"ל שהן שתי מדרגות כי יראה מחמת אהבת ה' היא נמוכה יותר שתמיד לנגד עיניו כל הטובות שה' ית' עושה עצמו בכל רגע ורגע. אבל יראת הרוממות היא השגה גבוהה הרבה יותר ברוממות ה' ושפלות עצמו עד שכל כך מתפעל ממנה בכל רגע. אבל לא ראיתי מי שמחלק כך.

יג. פי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד – צ"ע ראה תורה קיב/ט שתפילה שהיא לא בדחילו ורחימו אינה עולה כלל. ואם עובדי ה' מאהבה מועטים מאד מאד כמעט אין מי שזוכה שתפילתו עולה.

## הקדמה

קליפת החכמות החיצוניות שבכלליות הן שבע חכמות הטבע<sup>א</sup> כגון חשבון וכמיה ותכונה ואיצטגנונות והניגון ומוזיקא וטבע, וכלול בהם הכישוף וכל העבודות זרות, ובכלליות כל חכמה שתחת הטבע להבדיל מחכמת התורה. היו מפותחות מאד במצרים/א<sup>א</sup>, וכדי לצאת ממצרים הכניעו חכמה זאת בעשר מכות, אעפ"כ היא קיימת תמיד. ובמתן תורה ניתנה לישראל הנבואה/ב<sup>ב</sup> והנבואה עמדה כנגד יצר החכמות חיצוניות והעבודה

שאמרו בסנהדרין יז: אסור לת"ח לדור בעיר שאין בה רופא ובע"ז כז. אין מתרפאים ע"י רופא גוי. כבר נחלקו בעניין רשות החולה להתרפאות גדולי עולם כמו שהארכנו בתורה ג' תנינא, ורבנו מאד הזהיר מרופאים עיין שיחות הר"ן סימן נ'. וחיי מוהר"ן סח שאמר שהם רוצחים ממש. ואמרו בגמ' ב"ב קטז. כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ולא אמרו ילך אצל רופא. ובפנים כתבתי שאולי האבן נגף היא ששלומד בעיון בחכמות אזי נופל לתת ערך וחשיבות לחכמת אריסטו וחבריו היונים ומקבל מהם דעות משובשות שמפילות אותו מיראת שמים כי הם שכלים עמוקים ודקים שבקל אפשר לטעות בהם. ואפילו בחכמת הניגון יש מחברי יצירות מפורסמים שניגון שלהם מאד מושך את הלב והם מוזיקים מאד לעבודת ה' כמבואר בתורה ג' ח"א. (וכידוע שגדולי המוזיקאים שחברו את היצירות הגדולות והמפורסמות זה היה בהרשאת ע"ז או ניאוף)

ח כנ"ל ברמתיים צופים

ט תורה קיב – ומחמת שאי אפשר לו להוציא דבור לפני אלקים בדחילו ורחימו וחיית פראוי, לכן כל הדבורים והתפלות שהוא מדבר לא יוכלו לבקע המחצות והמסכים המבדילים לעלות למעלה, ונשארים למטה תחת המסכים. עד אשר יזכה וישוב באמת, וידבר דבורים הראויין להתקבל בדחילו ורחימו מעמקא דלבא בהתעוררות גדול, אזי מבקע הדבור המאיר את כל המחצות והמסכים המבדילים, ויעלו עמו כל הדבורים שהיו מנחים למטה עד הנח.

י עיין יערות דבש לרבי יהונתן איבשיץ שהן שבע חכמות – חכמת המשקלות שהיא חכמת מיכאנ"ק, חכמת התכונה, חכמת התולדה שהיא חכמת אצטגנינים, חכמת הטבע, וחכמת אלקימייא, חכמת הניגון, חכמת המוזיקא, חכמת בעלי נימוסים, וכהנה רבות חכמות אשר הם בכלל שבע חכמות, וכולן סניפים לתורתנו, ומשרתת הנערה תורתנו הקדושה.

יא עיין מלכים א-פרק ה' ו' ותרב חכמת שלמה וכו ומכל חכמת מצרים ועיין מצודות דוד שם

יב כמ"ש בדברים פרק יח שעם ישראל במתן תורה בקשו לשמוע ממושה ולא מה', אזי אמר ה' היטיבו אשר דברו נביא אקים להם מקרב אחיהם ונתתי דברי בפיו וכו'.

זרה אלף שנים עד שנת ג' אלפים תמח שנסתלק הנביא מלאכי דהיינו ארבעים שנה לבית השני. שש שנים קודם עלה אלכסנדר מוקדון מלך יון וכבש את פרס ומלכות יון שלטה בעולם. וע"י אלכסנדר מוקדון שהיה מגיל יג תלמיד אריסטו היוני, התגברה מלכות יון בחוכמות חיצוניות מאד. כנראה ע"י נבוכדנצר שבלבל את העמים בחורבן הבית הראשון והעבירם ממקום למקום, עברה חכמת מצרים ליונים, אבל ביתר שאת, כי בהסתלקות הנבואה מישראל ניתן כח לחכמים לבטל את היצר העבודה זרה, והתחילה תקופת התנאים בבחי' חכם עדיף מנביא, ואז בבחי' זה לעומת זה, התגברה עוד יותר חכמת יוון. וחז"ל<sup>י</sup> הזהירו מאד מלימוד חכמת ההיגיון ופילוסופיה, אעפ"כ גם גדולי חכמי ישראל כגון הרמב"ם וסעדיה גאון ועוד, הושפעו מאד מחכמת אריסטו, כי היה חכם גדול ביותר בחכמות חיצוניות כמבואר במורה ריש ח"ב שהרמב"ם אמר עליו שהשיג מה שתחת הגלגלים כל מה שאפשר להשיג בשכל אנושי, וכיון שמה שמעל הגלגלים לא השיג, כפר באמונה שהקב"ה מנהיג את הגלגלים. וממנו קבלו סבי דבי אתונא עד חורבן הבית השני שרבי יהושע בן חנניא הכניע אותם. אעפ"כ בכל הדורות היא קיימת ועדיין ספריו של אותו יוני הארור<sup>י</sup> בינינו, והיא הסט"א שבכל דור ודור, לפי הדור, והכפירה שלו במה שמעל הגלגלים, היא אבן הנגף שיש בכל החכמות החיצוניות, שהן מנותקות מהקב"ה, ומפילות את העוסק בהן מזהאמונה הקדושה. כמו שאמר רבנו בתורה יט תנינא. וכן בכל הדורות היו גדולי ישראל<sup>י</sup>, שהזהירו מאד מלימוד חכמתו. ואע"פ שדעת הרמב"ם ורבי יהונתן אייבשיץ ביערות דבש כתבו להתיר ללמוד לצורך לימוד התורה, גדולי הצדיקים<sup>י</sup> דחו והזהירו מאד מהן. ואע"פ שכתבו שלרמב"ם מרוחב דעתו לא הזיקו, נראה שרבנו חולק וסובר שכן הזיקו בכמה עניינים, ואמר שאע"פ שכיון מאד בהלכה אבל טעה בדעות<sup>י</sup> שעל כן אסר ללמוד את המורה נבוכים<sup>י</sup> וכל מקום שמדבר בטעמי המצוות<sup>י</sup>.

<sup>י</sup> **עיין ברכות כח:** כשחלה רבי אליעזר הגדול, וכו' ילמדנו רבנו ארחות חיים וכו' הזהירו בכבוד חבריהם ומנעו בניהם מן ההגיון וכו' ועי"ש ביאור הצ"ח זה לשונו – ואמר ומנעו בניהם מן ההגיון, וראיתי שהכותב בעין יעקב כתב שאין לפרש הגיון היינו חכמת הגיון, שהרי היא חכמה מפוארה גם ללימוד התורה. ואני אומר ומה בכך שהוא שייך גם לחכמת התורה, כיון שעקר מתחלה הוקבע לחכמה החיצונית ראוי להתרחק ממנה על דרך עת לעשות לה'. ואני אומר ק"ו, אם מפני תרעומת המינין בטלו מלומר עשרת הדברות בכל יום, אף שהוא מצוה רבה לזכור מעמד הר סיני בכל יום אפ"ה בטלוהו מפני תרעומת המינין. חכמת הגיון שממשיך אחריו לימוד הפלוסופא שמוה ממשיך מדחי אל דחי לדחות כל דת התורה, ק"ו שיש להתרחק מזה ומכל הקרוב לזה שימצא ושימצא דשימצא. ולכן לעשות הרחקה יתירה מהפלוסופא האלהית הזהיר ר' אליעזר הגדול מנעו בניהם מן ההגיון.

<sup>יד</sup> **כך מכנה אותו** רבי מאיר בן גבאי בספרו עבודת הקדש ח"ג פ"א אות יב. ושם בכל הפרק דוחה דברי הרמב"ם במורה, ומגנה מאד את העוסקים בפלוסופא של אריסטו היוני הארור.

<sup>טו</sup> **עיין רמב"ן** (ויקרא טז ח') – ולא אוכל לפרש כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני (הכוונה לאריסטו) אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיש דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת:

**גם הרמב"ם** מאד הזהיר מהפלוסופא הזו – עיין הקדמת מאמר הויכוח – הפילוסופא נעשית צרה לחכמה הגדולה הזאת (של קבלה) שפחה חצופה החושבת לירש גבירתה היא נגע צרעת אשר פשטה ממש בעונותינו הרבים בישראל.

**ועיין שו"ת ריב"ש** סימן מה. ושו"ת הב"ח הישנות סימן ה' הפלוסופא היא המינות בעצמה וכו' עי"ש. ואלשיך על שיר השירים ז' ח' עה"פ דמתה לתמר – מניחים חיי עולם וביילי אריסטו יספיקו שאחריתם מר כלענה וכו' עי"ש. ושו"ת רמ"ע מפאנו סימן קח שכל השגת הראב"ד על הרמב"ם היתה כדי להרחיק את ישראל מלימוד במורה נבוכים וכו'. לעומת זה היו גם לא מעט שצטטו מהמורה נבוכים ולא חששו. אמנם דעת רבנו ברורה שאסור לקרא בו כלל וניכר על הפנים של מי שקרא אותו שנשתנו. אע"פ שבעצמו מצטט מדברי המורה לפעמים ורק לנו אסר ללמוד בו, וגם בשאר דברי הרמב"ם הלקוחים מהפלוסופיה. ועיין מה שכתב **הגר"א** ש"ע יו"ד קעט יג – על דברי הרמ"א שהביא דברי הרמב"ם בענין שדים – כבר הכו אותו על קדקדו וכו' והפלוסופיה התטעו וכו'.

<sup>טז</sup> **עיין קובץ שעורים** לרבי אלחנן ווסרמן – ח"ב סימן מז (עי"ש תשובה שלימה ביג ענינים לבאר מדוע אסור להתעסק בחכמות חיצוניות) – אות ח – מה שהביא ב"ת בשם ספר באר שבע להקשות על מה שלא הביא הרמב"ם בהלכות תשובה דין קריאה בספרים, אין הספר הזה אצלי – והנה איסור הקריאה כתב הרמב"ם בפ"ב מהל' ע"ז, ולמה לו לחזור ולשנותם בהל' תשובה, אבל מה שהקשה שם עוד על הרמב"ם שקרא בספרי ע"ז דא ודאי קושיא, אבל הרמב"ם העיד על עצמו באגרתו לרבינו יהונתן הכהן, שלמד חכמות חיצוניות לשרת את התורה להיות לה לרקחות ולטבחות, ומאחר שהיתה כונתה למצוה, י"ל שסמך אהא דשלוחי מצוה אינן ניווקין, ואף דהיכא דשכיח היזיקא לא אמרינן הכי י"ל שהרמב"ם אמודי אמיד נפשיה, שלפי רוחב דעתו וטוהר לבו לא היו שכיח היזיקא אצלו, אבל באנשים קטנים כמונו הדבר פשוט דהוי שכיח היזיקא ואסור ללומדן אפילו כונתו למצוה, ולמה הדבר דומה, לסמי מרפא הניתנין מהרופאים שיש בהן סמי מות וארס נחשים ובכ"ז הן מרפאין, אבל בד"א דוקא אם יכניס רופא מומחה היודע לצמצם שיעורן במדה ובמשקל ולערב בהן דברים המחלישים את הארס, אבל אם יכניס מי שאינו מומחה בודאי יאבד נפשות, ובחגיגה ט"ז בהא דלמד ר' מאיר מאחר, קאמר בגמ' הא בגדול הא בקטן, ומכל מקום עדיין יש לפקפק בזה, שהרי החכם מכל אדם נתפס על שסמך ברוב חכמתו לומר אני ארבה ולא אסור.

<sup>יז</sup> **שיח שרפי קודש** – ח"ב סימן נו – רבנו אָמר: "אף על פי שְלִיעֲתִיד, בְּשִׁיעֲטָרְכוּ לִידֵעַ אִיזוּ הַלֵּכָה, יִפְתָּחוּ וְיַעֲיִנוּ בְרַמְבָּם אֶף עַל פִּי בֶן בְּסֵפֶר מוֹרָה נְבוֹכִים" וְהַחֲקִירוֹת שֶׁחָבַר אֶסוֹר לְהִסְתַּפֵּל

<sup>יח</sup> **עיין חיי מוהר"ן** – אות תח – (ב) וְהָיָה מִתְלוֹצֵץ מֵאֵד מִמָּה שֶׁכָּתַב שֵׁם (הרמב"ם במורה נבוכים) מֵעֵינֵי הָאוֹמְרִים עַל עֵינֵי קְבֶלֶת הַתּוֹרָה שֶׁחֵם וְשָׁלוֹם מִשָּׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם עָשָׂה תַּחְבּוּלוֹת בְּחֻכְמָתוֹ וְכוּ', וְאֶסוֹר לְחַזֹּר דְּבָרִים פְּאֵלוּ אֶפְלוּ בְּדֶרֶךְ לִיצְנוֹת רַחֲמָנָא לְצִלָּן. רַחֲמָנָא לְשׁוֹבֵן מִדְּעוֹת וְרוֹת מִשְׁבָּשׁוֹת פְּאֵלוּ. אוֹי לְמִי שֶׁנִּכְנַס בּוֹ מִחֻשְׁבָּה אַחַת מֵאֵלּוּ הַמִּחְשְׁבוֹת וְאֵין צָרִיכִין לְסַתֵּר שְׁטוּתִים פְּאֵלוּ: **וּבְכָר מִבְּאֵר** בְּכֻמָּה סְפָרִי קְדֻמוֹנִים הָרַבָּה שֶׁצָּוָהוּ עַל סְפָרֵי הַחֲקִירוֹת הַנִּלְכָּל בְּמִפְרָסָם. וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הָרַבָּה שֶׁחָפֵּז עָלָיו, כְּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא עָשָׂה כִּי אִם לְמַעַן קְבוֹד הַתּוֹרָה מִחֻמַּת שֶׁחָבַר סְפָרִים נִפְלְאִים עַל כָּל הַהֲלָכוֹת כְּגוֹן סֵפֶר הָיִד. וְגַם רַבְּנוּ זָכְרוֹנוּ לְבָרְכָה אָמֵר שֶׁבְּסִפְרֵי הָיִד בְּמִקּוֹם שֶׁמְדַבֵּר מִהֲלָכוֹת, הֵיטִיב לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בְּסֵפֶר מוֹרָה נְבוֹכִים יִמָּחַל לוֹ ה' מִה שֶׁעָשָׂה בָּזֶה עוֹוִתִּים שֶׁאֵין כְּמוֹתָם הַנּוֹגְעִים בְּעִקְרֵי תוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה

לעומת הרמב"ם שאמר שאריסטו כפר באמונת היחוד כי השיג רק עד הגלגלים, הרשב"א כותב שהשיג גם אחדות ה' ורק כפר בחידוש העולם, כמבואר במנחת קנאות לרשב"א פ"ד/ו. ור' צדוק כתב (לקוטי אמרים אמצע אות ח) שמעתי שכל חכמתו של רשב"י ידעו גם סבי דבי אתונא, רק שהשיגו בלבוש אחר מצד החיצוניות ולא בפנימיות כלל.

ובאמור רבנו הוזהר הרבה פעמים ואמר שהוא איסור גדול מאוד להיות מחקר ח"ו וללמוד ספרי החכמות החיצוניות ח"ו/כא, דהיינו הפילוסופיה שהיא חקר הנמצאות לשקלם בשקלם ובגמרא נקראת חכמה יונית

במפרסם. ואיך אפשר להכחיש החוש כי כל מי שמעיין שם רואה בחוש הראות שדבריו הם כנגד התורה, וכנגד דברי רבותינו זכרונם לברכה. וגם בספר היד במקום שמדבר מחקירות קלקל הרבה כמבאר בספרים שצוּעקים מרה על שאמר שגאֶרְבֶּה פְּרָקִים הֲרָאוּנוּ שְׁלוּ מִבְּאֵר כֹּל מַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה וּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית. אוי לַעֲיִנַּיִם שֶׁכָּךְ רִוּאוֹת, אוי לֵב שֶׁנִּכְנַס בוֹ שׁוֹם סִבְרָא רַעָה כּוֹזֵאת שֶׁהִיא כִּנְגַד כֹּל סִפְרֵי אֲמֶת שֶׁקִּבְּלָנוּ מִהַתְנָא אֱלָקֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְהָאֵר"י זְכוּרָנוּ לְבִרְכָּה וְכו'; ועי"ש עוד שמאריך.....

**עוד שם אות תט - (ג)** ואמר שיכולין להכיר בהפנים של האדם אם למד (מורה נבוכים) כלומר שהפנים של זה הולמד זה הספר נשתנה להרע. כי בודאי הוא אובד צלם אלקים פנים דקדושה על ידי זה. וכמו שרואין בחוש שרבים בכלם שעסקו באלו הספרים בדורות הללו, נעשו אפיקורסים גמורים, והם חשודים על כל עבירות שבתורה. כי זה הספר וכן שאר ספרי המחקרים עוקרים את האדם לגמרי מאמונת ישראל, ומתורתנו הקדושה, ומהשם יתברך ואחריתו עדי אובד. גם אני דברתי עם כמה אנשים שהם בשרים קצת שלמדו מכבר ספרי המחקרים, וכלם אמרו בפה מלא שהם מתחרטים מאד על זה שלמדו, והלואי שלא היו יודעים מהם. והעידו בעצמן שראוי להתרחק מהם מאד מאד בתכלית הרחוק. אשרי מי שבורח מהם ומחזק את עצמו באמונה שלמה, לכו כפי מה שקבלנו מאבותינו כמו שקבל ישראל מאמנים בלי שום חקירות של שטות והכל שלהם:

**עוד שם אות תז -** להתרחק מחקירות ולהתחזק באמונה: - (א) מספרי החקירות וכו' ספר הרבה מאד כמה פעמים ואסר עלינו מאד מאד לבלי לעיין בהם ולהביט בהם כלל חס ושלום. והפליג מאד בגדל האסור, כי הם מבלבלים דעת האדם מאד בדעות זרות שאינם מסכימים כלל לדעת תורתנו הקדושה. גם אינם מאמינים בשרים אשר בכל דברי רבותינו זכרונם לברכה מבאר ההפך. בפרט כפי מה שזכינו לספרי הוזהר הקדוש וספרי האר"י זכרונם לברכה והבעל שם טוב זכרונם לברכה, וכיצא, שהם כלם מסידים על פי רוח הקדש, ומעוררים את האדם מאד לעבודתו יתברך באמת: על בן כל מי שרוצה לחוס על עצמו הוא צריך להתרחק מאד בתכלית הרחוק מספרי המחקרים שחברו קצת הקדמונים, כגון ספרי המפרשים על המקרא הנדפסים אצל המדפיסים גדולים והולכים בדרכי החקירות, וכיצא בהם אין צריכים לפרטם: וגם על ספר העקדה אמר גם בן שלא ללמד אותו. ואמר כי ספר העקדה הוא ספר כשר. רק מחמת שמביא דברי המחקרים והקשיות שלהם. וכן שער היחוד בספר חובות הלבבות וספר העקרים ומלת ההגיון להרמב"ם ומורה נבוכים, וכן שאר ספרי המחקרים הכל באשר לכלל הם אסור גדול מאד מאד ללמד אותם, כי הם פוגמים ומבלבלים מאד את האמונה הקדושה. אשרי מי שאינו יודע מהם כלל והולך בתמימות, כי לא באלה חלק יעקב וכו'; ועי"ש עוד שמאריך.....

**ט חי מוהר"ן סימן תיא - (ה)** והתלוצץ מאד מטעמי המצוות שבספר מורה נבוכים, ואמר איך יעלה על הדעת לומר טעמי הכל באלו על קרבנות וקטרת, הלא כמה תקנים נוראים עצומים נעשים בכל העולמות למעלה למעלה עד אין סוף על ידי אמירת הקטרת לכו. והינו שאם חס ושלום כדבריהם המטעים, מה היה מועיל אמירת הקטרת והקרבנות. ואיך יבוא אחד לומר שטות כזה על טעם הקטרת שמגיעים עד מקום שמוגיעים, שאפילו האמירה לבד פועל מה שפועל למעלה למעלה, כמבאר בזה הקדוש ובכתבי האר"י זכרונם לברכה. אך באמת טעם הקטרת והקרבנות אי אפשר להשיג כלל. רק אנו מאמינים לדברי משה רבנו עליו השלום. ובודאי יש בזה טעמים נוראים שאי אפשר להשיג בשום שכל אנושי כלל. ומעצם גדלתם, גם אמירת פרשיות הקרבנות והקטרת מסגל מאד, ונעשה מזה תקנים נוראים בכל העולמות: וכו' עי"ש.....

**עוד עיין שיש"ק ח"א** סימן תקפג על חמש מאות תלמידים מופלגי תורה שלמדו בספר המורה נבוכים והתפקדו ורבי יש"ר מקנדיא כתב את ספר אלים ונתן להם והחזירם בתשובה. עוד שם בשיש"ק ח"ו סימן תקמה שרבי אלימלך מליזנסק ראה את בנו ורבי מנדל מרמינוב לומדים במורה נבוכים ושאל מה זה וענו לו "דע את ה' אלוך" וכששמע זאת שאג בקולו מה? הרי הוא כאן!!! ומרוב פחד נפלו לרבי מנדל כל השינים לבד מאחת.

**ב עיין מנחת קנאות - פרק יד:** אין תרעומות ולא נפלה הקפדה על ארסטו וחבריו, כי באמת לא נתכוונו לדבר סרה, ונתקיים בהם, ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי, ואמרו רז"ל (מנחות קי, א) דקרו ליה אלהא דאלהא, מצורף לזה כי הם חכמי האומות ולא נעשה בהם האותות והמופתים, שהם שנוי סדרו של עולם, והנהגתם וסדרם על פי המערכת, כמו שאמר הכתוב, אשר חלק אותם ה' לכל העמים, על כן אני אומר על ארסטו כי עינו הטעתו, בראותו עולם כמנהגו נוהג, גזר ואמר כי כל חלוק דבר מטבע נמנע, והביא ראיות על הקדמות, ואין לענשו על כך, כי אין זה מכלל ז' מצות שנצטוו בני נח, אך על זה יזכר לטוב, כי הביא ראיות על מציאת האל יתברך, ואחדותו והיותו בלתי גשם, ולא ישיגוהו הפעולות ושינוי, ובוהו הלך אחרי עקבות אברהם ע"ה שהיה תחלה לגרים, וכן נמצא כתוב בספר התפוח, כי הוא השתדל לבטל הדעות הנפסדות, כמו שעשה אברהם ראש לפלסופים, אשר בטל עבודת שמש וירח בחרן ע"כ. ואם בענין החדוש והקדמות, לא ראה ולא ידע מופת, ולא נתאמת אצלו בראיות גמורות, ולא נלוה אליו עזר אלהי בזה, אין מן הפלא אם החזיק כוונתו בקבלותיו, והביא ראיות לעשות סעד לאמונת אבותיו.

**כא מבואר שדעת רבינו** שאפילו לצורך לימוד התורה אסור ללמוד חכמות חיצוניות דהיינו השבע חכמות. וכן כתבו עוד הרבה צדיקים. אבל היו גם גדולים שחלקו בזה כגון רבי יונתן איבשיץ כמבואר ביערות דבש (ח"ב ז) וזה אחד מהדברים שהיעב"ץ חלק עליו. וכן הרמב"ם ורבנו בחיי כתבו שטוב ללמוד ברכות וטבחות לתורה הקדושה כמבואר ברבנו בחיי סוף פ"ג דאבות וז"ל - ודבר ידוע כי שבע חכמות כולם הן הן סולם לעלות לחכמת האלהות שהיא השביעית שכולם מתאימות כאחד נכללות בתורה, ואין עיקר כל המצות שבתורה והתכלית שלהן אלא להגיע אל החכמה הזאת השביעית האחרונה כי שאר החכמות אין החכם השלם משתמש בהם כי אם לרקחות ולטבחות ולאופים ואלו הן חכמת ההגיון וחכמת המספר וחכמת המדות וחכמת הטבע וחכמת התכונה וחכמת הניגון וחכמת האלקות, עכ"ל. ומבאר שם כל חכמה כיצד היא נצרכת ללמוד התורה. אבל כאמור רבנו אסר ללמדם באיסור גמור. וגם בגמ' מנחות צט: יש שאסרו משום ביטול תורה - שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפין והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא

לפי שמהם יצאה והם המציאוה וברוה מלבם (עבודת הקדש)<sup>כב</sup>, וי"א שראשיתה באברהם אבינו<sup>כג</sup> והמצרים למדו אותה מאברהם יעקב ויוסף, ושמעון הצדיק<sup>כד</sup> לימדה לאריסטו היוני, שחיבר בה ספרים הרבה. וי"א שאריסטו למד אותה מספרי שלמה המלך, ושמעון הצדיק הוכיח לו שהוא טועה וחזר בו ואמר שאסור ללמוד בהם. ומאה ועשר שנים מאוחר יותר<sup>כה</sup> באמצע בית שני בכוחה רצו היונים לנתק את ישראל מהקב"ה, ואחרי חמש שנים החשמונאים נצחום בחנוכה<sup>כו</sup>. ואעפ"כ עדיין אנו בגלות שלה, ורבנו הזהיר ממנה מאד (כאן ובתורה לה ובשיחות) שהיא שרש לכל המדות הרעות. ושלמה המלך שידע אותה היטב הזהיר ממנה מאד ועליה אמר משלי<sup>כז</sup> (ב' טז ושם ז' ה') להצילך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה. וכאמור רבנו החמיר בזה מאד ואפילו לצורך חכמת התורה כמבואר בחיי מוהר"ן<sup>כח</sup>. ועליהן אמר כמה פעמים חכמות אין צריך כלל.

ובשיחה כאן עיקר הדגש של רבנו על כך שהחקירה בדרך של הפילוסופים להבין כל דבר בשכל אנושי עם הקדמות של שכל אנושי, מפקיעה מיראת שמים, לא מבטי יראת הרומומות שלא שייך כלל ליכות בה מי שעוסק בחכמותיהם, אלא אפילו יראת העונש הפשוטה שהיא יסוד והתחלת היראת שמים השער לעבודת ה' והבנת התורה.

אבל אין לטעות שעל כן גם דרך החקירה בקושיה ותירוץ בדברי תורה הן חקירות מיותרות, אדרבה כמבואר בדברי הבני יששכר<sup>כט</sup> (הוספות מהרצ"א ק"ג). והרה"ק מקאמארנא זיע"א<sup>ל</sup> ועוד צדיקים שביארו, שכוונת התורה במצוות "דע את אלוך אביך ועבדהו" (דברי הימים-א כח ט) אינה ללמוד ספרי חקירות והשכלה חלילה, אלא

מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית ופליגא דר' שמואל בר נחמני. ועיין עבודת הקדש (לרבי מאיר בן גבאי) ח"ג פט"ז ופי"ז שמאריך להזהיר מהחכמה יונית של הפילוסופים וכל החכמות החיצוניות. ועי"ש גם מה שכתב בזה בשם בעל העקדה שהזהיר מזה.

<sup>כב</sup> עיין עבודת הקדש לרבי מאיר בן גבאי ח"ג פרק טז – הפלוסופיא והיא הנקראת חכמה יונית לרז"ל, ונתיחסה ליונים לפי שמהם יצאה והם המציאוה בעולם ובדוד מלבם, לפי שנתנו דעתם לחקור על הנמצאות ולשקלם בשקל שכלם ונקראת בלשון פלוסופי בני עמנו חכמת הנמצאות, לפי שהתחכמו בהן לפי דעתם, ובלשון יון פלוסופיא, היא אסורה לכל אשר בשם ישראל יכנה, ואסורה מבואר ממה שאמרו בסוטה פרק עגלה ערופה, ובקמא פרק מרובה, תנו רבנן כשצרו בית חשמונאי וכו' ... באותה שעה אמרו ... וארור האדם שילמד את בנו חכמה יונית. ועייש בהמשך עד סוף הפרק מביא את דברי החכם ר' אברהם ביבאג' ז"ל שיצא לישע הפלוסופיא והליץ בעדה, ומחלק שם בין לשון יונית לחכמה יונית. ובפרק יז סותר ודוחה רבי מאיר בן גבאי את דבריו. וכנ"ל שלדעתו אסור בשום אופן ללמוד חכמת יון וכל החכמות החיצוניות דהיינו שבע החכמות.

<sup>כג</sup> גם אברהם אבינו אע"פ שהאמין בקל אחד טעה בחוכמות עד שהקב"ה אמר לו צא מאיצטגננות שלך.

<sup>כד</sup> שמעון הצדיק היה בתחילת בית שני משיירי כנסת הגדולה והיה ארבעים שנה כהן גדול ובהסתלקותו נסתלקו גם ג' נביאים אחרונים ופסקה נבואה והחלה תקופת התנאים. (בבחי' חכם עדיף מנביא). (סדר הדורות)

<sup>כה</sup> בנין בית שני הושלם ג"א תיב. אריסטו מת ג"א תעד. ואנטיוכוס אפפינוס החל להצר לישראל ג"א תקפה, (וגזר לכתוב על קרן השור אין לנו חלק באלקי ישראל) ואחרי חמש שנים ג"א תקץ נצחוהו החשמונאים בחנוכה (סדר הדורות)

<sup>כו</sup> והחשמונאים מלכו על ישראל מאה שנים, עד ג"א תרמח שהתחילה ממשלת הרומאים. (סדר הדורות)

<sup>כז</sup> פרש"י (טז) מאשה זרה – מכנסיה של אפיקורסות והיא המינות ולא יתכן לומר שלא דבר אלא על המנאפת ממש כי מה שבחה של תורה שאמר כאן להצילך מאשה זרה ולא מעבירה אחרת אלא זו מינות שהוא פריקת עול של כל המצוות:

<sup>כח</sup> עיין חיי מוהר"ן סימן תי (ד) ופעם אחת בראש השנה דבר רבנו זכרוננו לברכה גם בן מזה מגדל האסור ללמוד אלו הספרים המפרשים את התורה על פי דרכי המחקרים, (כגון ספרי האבן עזרא, ובפרט הפרוש הרע שעליו הנקרא מרגלית רעה, וספרי הרלב"ג שפירסם לכל מה שכתוב בו כנגד התורה הקדושה, שחייב אדם לקרע בששומע חס ושלום דבור אחד מדברים אלה. וכיצא בזה שאר ספרים ההולכים בדרך הזה) אשר כל ההקדמות שלהם לקחו מאריסטו ה"ן ימח שמו ונמח וכו', ושאר האפיקורסים המפרסמים שהיו קצתם קדם חכמי התלמוד וקצתם בימיהם, אשר כל פונת בעלי המשנה והגמרא הקדושים שאסרו ללמוד ספרי חכמות יונית היה על ספרים הללו של אלו האפיקורסים שפלטם היו אז אצל היונים, וכל מקום שזכרו רבותינו זכרונם לברכה אפיקורס, פונתם על מי שנמשך לדרכיהם ולסברותיהם. אשר על כן גם שאר רשעים גמורים שיש להם כפירה כל שהוא נקרא גם כן אפיקורס, כי תולין הקלקלה במקלקל. כי היה פילוסוף אחד ששמו הרע היה אפיקורס בשמו כן הוא ימח שמו וזכרו, ודעתו הרעה מפרסם בספריהם הרעים. ואיך יעלה על דעת מי שרוצה להיות יהודי לעין בספרים כאלו הבנויים על יסודות רעים של אפיקורסים מפרסמים שמהם נמשכין כל האפיקורסים והכופרים שבעולם: ואי אפשר לבאר בכתב כל מה שדבר רבנו זכרוננו לברכה בענין האסור העצום הזה ללמוד באלו הספרים חס ושלום. ואז דבר רבנו זכרוננו לברכה עמנו, ואמר שאין ללמוד ספרים של דרושים ומוסר כי אם אותם ההולכים על פי דברי רבותינו זכרונם לברכה, בגמרא ומדרשים וספרי הזהר הקדוש וספרי האר"י זכרוננו לברכה, וכן כל הספרים שחברו הצדיקים הסמוכים לדורותינו שהם בנויים על יסודות הררי קדש על פי דברי הבעל שם טוב זכרוננו לברכה. שהם ספרי הרב הקדוש מפולנא, וספר לקוטי אמרים. וחשוב עוד כמה ספרים כאלה שטוב ללמדם. והמשפיל יבין מאילו על פי דברים האלה מאיזה ספרים לרחק, ובאיזה ספרים יתחזק ויאחז בהם. הינו אותם שהם בנויים רק על פי הגמרא ומדרשים וספרי הזהר הקדוש והאר"י זכרוננו לברכה והבעל שם טוב זכרוננו לברכה, אשרי שיאחז בהם:

<sup>כט</sup> נתיב מצותיך נתיב היחוד שביל השני אות א. אתם אחיי, השמרו בנפשכם מלעייין אפילו עיונא בעלמא בשום ספר של חוקר, אף שאומר שהוא מקובל וצדיק, כי כל מי שנכנס באיזה חקירה באלהות, לא נכנס בשלום ולא יצא בשלום, אלא קלט ריח מינות, יהיה מי שיהיה, אף אם הוא צדיק גמור, יוצא וסרייתו על פניו, ונכשל במכשול רע ומר, כי למה לך אחי חקירות במה שלא תשיג ולא השיג שום נביא, ואין בהם תועלת לא אהבה ולא יראה אלא מכאוב לב, ובנקל ובדבר קטן תוכל לדחות מעוה"ז ומן עולם הבא. אם שהחסיד חובת הלבבות אמר, שצריך לחקור ולידע, אמת כדבריו, אבל לא בדרכים של שכל חומרי, אלא בדרכים המושגים מן הנביאים ומן הזהר הקדוש וכתבי מרן, כדי לזכך ולטהר נפשו, להשיג בקדושה נועם זיו אורו יתברך יראתו ואהבתו. ואחר כל אלה, מה ידעת מה פשפשת מה מצאת, הוא כולא סתום כקדמייתא.

המצוה היא ללמוד חקירה אלוקית וסודות התורה כעניין קבלת רבינו האריז"ל ותלמידיו וכו'. והוסיף הבני יששכר ואמר, שכל היצה"ר הגדול שהיה בזמנו ללמוד ספרי חקירות והשכלה הוא רק מחמת שאין עוסקים בלימוד ספרי החקירה האלוהית הלא המה ספרי הסוד ופנימיות התורה, שזכות לימוד סודות התורה מבערת את הקוצים מן הכרם, ועל ידם זוכה לסלק היצר הרע של לימוד ספרים חיצוניים מעליו. (ים החכמה על שיחות הר"ן שיחה ה)

עד כאן ההקדמה



**הִיָּה מִגִּנָּה מְאֹד אֶת סִפְרֵי הַמַּחְקָרִים וְהַפִּילוֹסוֹפִים**, כמבואר בכמה תורות ראה תורה יט ותורה לה ועוד, ובכמה שיחות בשיחות הר"ן/ל<sup>ז</sup> וחי מוהר"ן/א<sup>א</sup>. והם בעצמם מבולבלים מרוב חקירות שבכל פעם מסקנה סותרת את קודמה, וחייהם אינם חיים רק תמיד מלאים חסרונות/ל<sup>ב</sup>.

**וְאָמַר שְׂאִין שֶׁם כָּלֵל שֶׁכֵּל גָּמוּר כְּמוֹ שֵׁשׁ בְּאִיזָה מְאֹד מְהֵרָשׁ"א או מְהֵרָשׁ"ם שִׁיף וְכִיּוֹצֵא מִסִּפְרֵינוּ הַקְדוּשִׁים, שֵׁשׁ בָּהֶם עֲמֻקּוֹת וְשֶׁכֵּל נִפְלֵא וְנִעִים מְאֹד, אֲבָל בְּאִלוֹ הַסִּפְרִים לֹא נִמְצָא זֶה הַשֶּׁכֵּל כָּלֵל.** הכוונה שכל דבריהם הוא שכל אנושי, שאע"פ שהיו חכמים גדולים, אבל לשכל אנושי יש גבול/ל<sup>ג</sup> וכמו שאמרו במופלא ממך על תחוקר/ל<sup>ד</sup>, והם חוקרים במופלא מהם ומפרסמים דבריהם

<sup>ל</sup> ראה לקמן ולעיל בשיחות משיחות הר"ן אותיות מ', קב, ריו.

<sup>לא</sup> ראה לקמן, לעיל בשיחות, מחיי מוהר"ן תכה

<sup>לב</sup> כמבואר בלק"ה פרו ורובו ג' לד – ועל פן החכמים והמחקרים – חיייהם אינם חיים כלום, כי הם רחוקים מחי החיים על ידי חכמתם וחקירתם שעוקרת אותם משרשם, וברובים תמיד אחר חכמות שאחר הטבע, ששם מלא חסרונות, כי העולם הזה מלא חסרונות, כעס ומכאובות, ואין שום אדם שישלים תאוותו בזה העולם, וסוף כל סוף מה יתרון לו מכל עמלו וכו', וגם כל החכמות חסרים עד שרבים מודים בעצמם שאין יודעים כלל, כי זה אלפים שנים שחוקרים חכמת התכונה, וזה סמוך המציא אחד תכונה חדשה כידוע, וכלם קבלו באהבה, ובאמת הוא שטות גדול למי שיש לו מח בקדקדו, וכמבאר בדעת החולקים עליו, ובין כך ובין כך דעה אחת מהם שקר, ולשוא עמלו החכמים – או הראשונים או האחרונים כל ימיהם – למצא חכמת התכונה, ומאומה לא נשאו בעמלם, כי האחרונים סתרו דעות הראשונים, ומי יודע האיקף האמת? ובאמת הוא שלא פדברי זה ולא פדברי זה, וכן בשאר החכמות. ובפרט בחכמת הדאקטורי שפראה לכאורה שהוא לטובת העולם כדי להציל האדם מחליו, ובאמת עינינו הרואות כמה אלפים ורבבות נפשות שקעו ומתו על ידי הדאקטורים דוקא, כאשר רואים בחוש בכל יום, כמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן סימן נ): שהדאקטורים הורגים נפשות רבות לאין מספר, והם בעצמן מודים שכל כך חקרו בחכמות הדאקטורי עד שעכשו אין יודעין מאומה, ויש מחלוקת גדול ביניהם שלדברי זה – דעה האחרת ממיתה את האדם, ולדברי שנגדו – הוא להפך, כמבאר בדברינו מזה. ואם כן הלואי ולא היינו יודעים מעולם מחכמת הדאקטורי, בודאי היו עכשו בני תבל בכפלים, וכיוצא בזה בשאר החכמות. ואפלו אם לפעמים נצמח מצד אחד איזה טובה על ידי חכמתם, היא רעה מצד אחר, ואפלו צד הטובה הוא רעה גדולה, כי בעולם הזה אין שום טובה כלל, ומה יתרון לאדם כשמוציא נגון יפה בחכמת המוזיקא שיגע עליו כל ימיו, ולבסוף על ידי הנגון הזה נמשך אחר תאוות נאוף, שמיית את האדם בגשמיות ורחוקיות, כנראה בחוש, שהם הולכים בבתי טרטיאות וקרקסאות שלהם שקורין "טיאטרי" ו"קומדייט" וכיוצא בזה, ושם מערבים זכרים ונקבות בלי שום הבדל, ושומעים שיר עגבים, ועושים מה שעושים במפרסם כל זה...

<sup>לג</sup> ראה שיחות הר"ן אות רכה – ואמר שבמקום שחכמת הפילוסופיא מסתימת שם מתחיל (חכמת האמת שהוא) חכמת הקבלה (תיא). (פרוש כי הפילוסופים לא חקרו כי אם עד הגלגלים, ומשם ולמעלה אין יודעים מאומה. וגם בהחכמות שמהגלגלים ולמעלה גם כן הם נבוכים מאד ברובם ככולם כידוע להם בעצמם. וחכמת הקבלה מתחלת במקום שמסתימת חכמתם דהינו מהגלגלים ולמעלה. כי כל עולם העשיה עם הגלגלים בכלל, כוללת חכמת הקבלה בתבה אחת שהוא עולם העשיה. וכל חכמת הקבלה הוא מעשיה ולמעלה שהוא יצירה ובריאה ואצילות למעלה למעלה וכו' (תיב) וגם בעשיה בעצמה בפנימיות העשיה דהינו רוחניות העשיה אין להפילוסופים שום ידיעה כלל. אבל חכמת הקבלה מדברת רק משרש העשיה ברוחניות ומשם ולמעלה. נמצא שבמקום שמסתימת חכמתם של המחקרים משם מתחלת חכמת הקבלה: גם אנכי שמעתי מפיו הקדוש לענין השגותיו הנוראים שדבר כמה פעמים מזה ואמר: הלא אצל המחקרים מסתימת ידיעתם בגלגלים. ונדמה להם שמשם ולמעלה הוא רק עצם האלקות יתברך. ובאמת כל לימוד הקבלה הוא בעולמות ומדרגות שמשם ולמעלה. כמו כן אפלו מי שהשיג חכמת הקבלה היטב שהוא חכמת האמת אף על פי כן אין חקר לתבונתו כי עדין יש גבוה מעל גבוה וכו'.

וראה לק"ה גיטין ד' אות ג' – עקר אצילות הסטרא אחרא שהם כלולין מארבע מלכיות, כי היא מדרגה האחרונה של הקדשה וממנה ולמטה הם הסטרא אחרא והקלפות, ועל פן שם עקר אצילותם וצריכין להשתדל תמיד לחתכה מהם ולהעלותה מבניהם. ועקר התגברותם הוא, שהם רוצים להמשיך השכל התחתון הנ"ל לתוך החכמות חיצוניות שלהם, שהם באמת כסילות גמור כנגד זה השכל התחתון הנ"ל, כי מחמת שזה השכל התחתון הוא בחינת עצמונים והקדמות וסבוכים כדי לבוא על ידו להשגות אלקות, על פן הם רוצים להתדמות בקוף בפני אדם, כאילו הם הולכים גם כן בדרך זה, כי כל דרכי חכמתם הוא בדרך הקשים ודמיונות, שמתחילין לחקר מדברים נמוכים ופשוטים מאד, שהם המשכלות הראשונות, והולכין ומדמין ומקישין דבר לדבר עד שרוצים להרס ולעלות אל ה' על ידי זה, דהינו להשיג ידיעת אמתתו על ידי זה, על ידי דרכי החקירות האלו. ובאמת לא זה הדרך ולא זה הנהיב להשיג אלקות יתברך על ידי דרכי החקירות הנבוכות האלו בדרך ההגיון, אשר הם בעצמם מודים ששכל האנושי הוא נבון, וקצרה ידו להשיג שום דבר על פניו אפלו בשאר החכמות, כגון בחכמת התכונה וחכמות הרפואות, כי אין שום חכמה על פניה, והם חוקרים כבר אלפים שנים רבבות רבבות חכמים, ועתה הכל מודים שעדין לא חקרו לידע שום דבר על מתנתו ואמתתו, מכל שכן וכל שכן בהשגת אלקות אשר לית מחשבה תפיסא ביה כלל, ואי אפשר להשיג שום השגת אלקות כי אם על ידי הצמצומים הקדושים שממשיכין הצדיקים המבחרים האמתיים, שהם בחינת כלל התורה והמצוות הקדושות שקבלנו על ידי משה רבנו, עליו השלום.

ומטעים בני אדם, וכיון שגם אינם מתוקנים במדות נוטים לבאר שכלים גבוהים כפי נטית יצרם הרע. וממילא פשיטא שאין זה השכל נחשב שכל כלל, ביחס למאמרי צדיקים שבנויים על הקדמות התורה וחז"ל שהוא שכל אלוקי.

**פי הם מדברים רק בדרך הקשים מזה ובה עד שפאים לאיזה מופת,** כמבואר בספר הברית/לה, וכל ההקדמות שעליהם בונים את חקירותיהם הם קבלה משכל אנוש. **אבל השכל** שהוא עפ"י הקדמות שהן קבלה איש מפי איש ממש רבנו שקיבל בסיני מהקב"ה/ו' **שיש בתורתנו הקדושה להבדיל אין שם כלל כלל/ו' לח'.**

**עוד שם** – כי אלו הצמצומים והסבובים האמתיים לבוא על ידם להשגת אלקות אינם בדרך ההקש שלהם כלל, חס ושלום, כי על ידי דרכי ההקש והדמיון רוצים להגיע ולגע ממש בהדבר שחוקרים, כגון למשל, כשחוקר בתהלוכות הפוכים והגלגלים והולך בדעתו וחוקר מדבר לדבר ומסביר לסביר, עד שמגיע בדעתו ונוגע בשכלו בדרכי תהלוכות הפוכים והגלגלים, אבל מחמת ששכל מהלכם גבה מאד, על כן באמת אינם יכולים להגיע לשם, ועל כן עד הנה אינם יודעים על ברין איך הוא מהלכם, כי כל המחקרים עד זה סמוך בערך מאה שנה או יותר אמרו שהגלגלים מקיפים הארץ, ובסמוך קם אחד וקופרניקיש שמו ואמר, שהארץ מסבבת וכו' וכו', וכלם הולכים עתה בדרך השקר הזה, והם בעצמם מודים שברכות הימים יכול להיות שימצא אחד דרך אחר. ואנחנו אומרים שבדאי אינו כדבריהם, כמבאר באריכות בדברי החולקים עליהם המחזיקים בדרך הישן ש הוא על פי דעת רבותינו ז"ל, וכן בשאר חכמות אינם יכולים להגיע לשום דבר על בריו, מפל שכן בהשגת אלקות, כי איך אפשר שיגיעו ויגעו בהשגתו יתברך אשר לית מחשבה תפיסא ביה כלל?

**ז"ר ראה שיחות הר"ן** אות רכד – בענין מה שאמרו רבותינו ז"ל (חגיגה יא:) שאסור להסתפל מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור, אמר רבנו ז"ל: שכל אדם ואדם יש לו בחינת מה למעלה מה למטה וכו' לפי מדרגתו שאסור לו להסתפל בהם. כי אצל קצת, מסתמים שכלו אצל הגלגלים ורקיעים ואסור לו להסתפל להלן יותר. וגם כל הפילוסופים והמחקרים, כל שכלם וחוקירתם הוא רק עד הגלגלים ולמעלה מזה אין יודעים כלום. וגם במה שתחת הגלגלים טעו הרבה בכמה דברים עד שנפל ביניהם מחלוקות גדולות בכל דבר. וכבר מבאר שאסור להסתפל בהם כלל. **והכלל:** שכל אדם במקום שסתמים שכלו אסור לו להלך יותר. כי זהו אצלו בחינת מה למעלה מה למטה. רק לסמוך על אמונה לבד.

**לה ספר הברית ח"א מאמר יט פרק א' –** כל הדברים אשר ידעם איש אינו אלא מאחד משבע מיני ידיעות האלה, כי כל ידיעות האדם הם שבע ואלו הם, (א) המורגשות, (ב) המקובלות, (ג) המפורסמות, (ד) המושכלות הראשונות, (ה) מופת חותך, (ו) מופת נקנה, (ז) הראיה:

**ושם פרק ב' –** ידיעה ז' היא "הנקנה" והוא מופתי הפילוסופים ונקרא מופת נקנה יען הוא קנוי ומבונה ע"פ שכל העיוני מן ההקדמות אשר המה החוש או המושכלות הראשונות ועליהם הוא נבנה בהקש השכל ודרכי ההגיון הפלוסופי, ובאם ישתלשלו הלמודיות הנולדות במושכל אחד מחבירו הנקרא מושכל ב' מושכל ג' ויותר לפי צורך הענין המבוקש ולא יגיעו לסותר, כגון היות שני הפכים בנושא אחד בזמן אחד או הכחשת איזה חוש או מושכל ראשון או יקום הדבר המחוייב ממנו כיתד במקום נאמן שכן הוא, אך אם ישתלשלו התולדות ויגיעו המושכלות ההם באיזה סותר, כמו אם יתחייב לפי ענין ההוא היות ב' הפכים בנושא אחד, או שיכחיש את החוש או מושכל ראשון, אזי הוא אות ומופת שהדבר אינו כן, זה נקרא מופת נקנה והוא המופת אשר בפי כל הפילוסופים והוא אמצעי בין הראיה ובין החותך הכי נכבד הוא מן הראיה ואל החותך לא בא: **ומופת הנקנה זה הוא עלול ההטעה במאד מאד בעבור שמופת זה צריך שמירה גדולה מן השגיאה באותם המושכלות וההיקשים המשתלשלים אחד מן האחד, ובטעות קל יתהפך כל המבוקש כמו רגע מן האמת אל השקר כקשת רמיה, ובטעם יכיר איש את מראהו לאות אמת יחשבהו ולמורה צדק יחזיקהו והוא מן האמת רחוק ומן הצדק דחוק, מה גם אם יקרה השגיאה בהקדמותיו ובסודותיו שהם החוש. כי גם החוש לפעמים יחטא, כי העין ישגה בראה לפעמים כמגדל המרובע שנראה מרחוק עגול, גם הנה העין אשר חלק ממנה במים נראה שבורה ועקומה והיא שלמה וישרה באמת, כנזכר בפרק הקודם, וכן כדור לבן המונח במים נראה כתמונת ביצה ואינו כן, וכמה חוש השמע יטעה לפעמים בקולות הנבדלים והיה כנגן המנגן אשר כל שומע ישמח בלבו על ערבים בתוכה ומתיקות הזמר עלי הגיון בכנור ופליג ויאמר כמה נעים זמירות וכמה מטיב שיר ויודע נגן הוא זה, והמחוכם היודע בטיב חכמת (המוזיקא) לבבו יבין הרבה טעיות בו וכמה אינו יכול זה המנגן, ויקרה כה גם בשאר החושים, ואם באחת מאלה תהיה בהקדמותיו אזי בלי ספק שבטל כל הנבנה על יסודותיו ושקר ענה בעדותיו, כי בהרוס היסוד בה על תלה יפול הבנין כלה, ובהכשל רכב בחור יפול ורכבו אחר, מפני שהמבוכה בתחלה רב הנזק במסלה, וכבר כתב ר' שם טוב על ההקדמות אשר העיד עליהם הרמב"ם ז"ל שהמה נאמנים וצודקים ובא עליהם המופת בזה הלשון, אין הדבר כן כי יש מהם הקדמות שהם מושכלות ומהם מסופקות ומהם כוזבות ובא המופת על סתירתם עכ"ל:**

**לו כמבואר בתחילת פרקי אבות –** (א) משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. וכו'...

**לו עונג שבת עמ' ר' –** מה שקרא מר' ע"ה לבנו הראשון גרשם כי אמר גר הייתי וכו' כי גרשם בגימטריא אמת אמונה כנ"ל ומובא בספר רמתים צופים בשם הגאון הקדוש בעל החידושי הרי"מ זצ"ל לפרש המדרש שאמר כי יתרו התנה מתחלה עם מרע"ה שיתן בנו הראשון לע"ז ופירוש הוא זצ"ל הדכונה מחמת שיתרו בא לידי ידיעת השי"ת ע"י שעבר מקודם כל ע"ז ואח"כ בא לידי ידיעה שאמר עתה ידעתי כי גדול ה' וכו' ורצה שגם בנו הראשון אשר יולד לו יתנוה מקודם לע"ז הרצון לידי חקירות וחכמות ואח"כ יבא מזה לידיעה אמתיות בשלימות אבל אין הדבר כן כי יתרו ה' מקודם מ"ת ועלה בידו הצלחה הנ"ל, אבל לאחר שנתן הקב"ה לנו תורה ומצות אין אנו צריכין לזה אדרבה ח"י להכנס לסכנה גדולה הנ"ל לעיין בספרי חקירה אפילו מגדולי ישראל כאשר מובא בשם רבינו ז"ל אזהרות גדולות ונוראות מאד ע"ז, רק ע"י לימוד תורה ועשיית המצות בפשיטות להיות מעשיו מרובים מחכמתו, וע"י אמונה ותפלה והעיקר להתקרבות ולהתקשרות לצדיקים אמתיים, יוכל לבא לאמת ואמונה כאילו רואה ממש את הדברים שהוא מאמין ולהנצל מאמונת כוזביות ח"י רק לאמונה שלימה אמתיות כרצונו ית"ש באמת.

**לח ראה לק"ה קריאת התורה ו' לו –** כי חדוש העולם אי אפשר להבין איך נמשך היש מאין, כי אם על ידי אמונה הקדושה, שמתחזקת על ידי התורה הקדושה שנקראת 'פרשיות' – על שם שפרשה והוציאה מהעלם גמור אל הגלוי, שפצה אנו רואין עין בעין יציאת יש מאין. כי מי שרוצה להסתפל על האמת – יכול להבין שאי אפשר לגלות תורה קדושה בזאת עם כל החודשים נוראים ונפלאים שגלו חכמינו

**וְאָמַר: אֲשֶׁרֵי מִי שְׂאִינוּ יוֹדַע פֶּלֶל מִסְפְּרֵיהֶם רַק הוֹלֵךְ בְּתַמִּימוֹת כַּמִּשְׁתַּחֲוִיָּה תַּחֲתֵיהֶם עִם ה'**  
אלוקיך, **וְיֵשׁ לוֹ יִרְאָתָהּ הָעֹנֶשׁ.** דהיינו שירא מלעבור על מצוות ה' כי ירא מעונש בעולם הזה או בעולם הבא, שהיא התמימות להבדיל מהמחקרים שהולכים אחר שכלם ואין להם יראה כלל. כי לא מאמינים בהשגחה.

**פִּי עֶקֶר הָעֲבוּדָה בְּתַחֲלָה הִיא רַק מַחֲמַת יִרְאָתָהּ הָעֹנֶשׁ, וּבְלִי יִרְאָתָהּ הָעֹנֶשׁ אִי אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל פֶּלֶל בְּעֲבוּדַת ה'** כי א"א לזכות ליראת הרוממות אלא אחרי עבודת ה' רבה/לט, וכשהוא במוחין דגדלות, ואפילו צדיקים שכבר זכו ליראת הרוממות התחלת העבודה בכל יום היא ביראת העונש כמבואר במכתב שכתב רבי אברהם מקאליסק בשם רבי מנחם מנדל מויטעפסק/מ.

ז"ל עד היום הזה, כי אם על ידי הבורא היחיד הקדמון יתברך שמו ויתעלה, שהופיע רוח קדשו על הצדיקים אמתיים והוציא חכמות התורה מאין ליש ממש. ועל ידי התגלות התורה מאין ליש – אנו יכולין להבין ולהתחזק באמונת חידוש העולם שהמציא כל הבריאה מאין ליש, כמו שאנו רואין שנתן לנו התורה הקדושה עם כל חידושיה וכו' מאין ליש ממש, כנ"ל. כי כל החכמות החיצוניות, אף על פי שיש מהם כמה חכמות גדולות, אבל כלם הם יש ממש, כי כלם מוסדים על משכלות הראשונות ועל הראות החושים, ומהם המציאו חכמתם. ובאמת אנו מאמינים שגם חכמתם נמשך רק מהשם יתברך המלמד לאדם דעת, רק שנתן להם כח בחכמתם להשתדל דעתם כמו שירצו, עד שיכולים להתפקד, חס ושלום, והכל בשביל הבחירה, כי הבחירה יש לה כח גדול, כי הכל נברא בשביל הבחירה, כמו שכתוב במקום אחר (ת"י מוה"ר"ן סימן תקיט) אבל חכמות התורה – עולה על הכל, וכל החכמות חיצוניות הם פסילות וחשך נגד אור חכמות התורה שנמשכת רק מאין ליש ממש.

<sup>לט</sup> **ראה ערבי נחל פרשת בראשית** (ד"ה ומעץ הדעת) – לבאר כ"ז, הנה נודע שבעבודת ה' צריך האדם לילך ממדרגה למדרגה, ולזה כאשר נדב לב האדם לגשת אל עבודת ה' צריך מתחלה להרגיל את עצמו ביראת העונש שהיא הקטנה שבמדרגות, וכאשר הורגל בזה איזה זמן עד שרואה בעצמו ששוב לא יכשל בחטא בשום אופן מחמת יראה זו ידע כי הגיע זמן לעלות למדרגה יותר גבוה ואז יתחיל למאוס ביראה זו ומשים אל לבו היתכן לעבוד למלך מלכי המלכים המלך הקדוש מחמת יראה של עונש וכי אם לא היה עונש לא היה עובדו: **ואמנם המדרגה אשר היא אחר יראת העונש היא בחינת כבוד אל**, והוא, שיצא מיראת העונש ושאין ראוי כלל לשום העונש אל לבו רק הנני משעבד ומפקיר אותי ואת כל אשר לי וכל איברי וחושי וכל אשר בי וכל מציאותי נגד כבוד ה' ית"ש ונגד כבודו בטל כל מציאותי, א"כ יצא מיראת העונש ועובד ה' ונשמר מחטא בשביל כבוד ה' לבדו. ואם מתעכב במדרגה זו וגם ביראת העונש אשר היה לו מתחלה רק לא כבראשונה שמתחלה היה ירא מהעונש בעבור צער עצמו, ועכשיו אין צער נזכר כלל לפניו שהרי כל מציאותו בטל לגמרי נגד כבוד ה', אלא שהעונש שבא על איש הישראלי בפרט ומכל שכן לכלל ישראל הוא היפך כבוד ה' כמשה"כ (יחזקאל לו, ב) באמור אליהם עם ה' אלה ומארכו יצאו, אלא כבוד ה' הוא שיהיה טוב תמיד לישראל והרי זה ירא מהעונש בעבור כבוד ה' אם עובד הוא בשביל זה הרי העלה בחינת יראת העונש עצמה אל מדרגה שלמעלה ממנה, וזה דבר טוב מאד שבזה מוציא נצוצות קדושות מתוך הקליפה וכמו שיבואר א"ה: **וכאשר הורגל האדם בבחינה זו הנקרא כבוד אל אז יגיע מעצמו עוד אל מדרגה גדולה והיא הבושה מלפני ה'**, ומדרגה זו היא סמוכה ליראת ה' המעולה שהוא יראת הרוממות כמ"ש בתיקונים (בהקדמת תקי"ז, דף ה' ע"ב) דבראשית היינו ירא בושתי הרי שהם סמוכים.

**הרי ביארנו ג' מדרגות**, דהיינו בחינת יראת העונש, ובחינת כבוד אל, ובחינת הבושה, וכאשר הורגל אדם בבחינת הבושה שיבוש הרבה תמיד נגד גדולת ה' ית"ש אז יגיע אליו יראת ה' ויראת הרוממות כי יירא מלפניו בגין דאיהו רב ושלטי, וזהו מדרגה גדולה ביראת ה', הרי ד' מדרגות.

**ואמנם כמו שביארנו בחינת הליכות האדם בעבודה ממדרגה למדרגה שצריך להתחיל ביראת עונש**, ואח"כ כבוד אל, ואח"כ בושה, ואח"כ יראה, ואח"כ יעשה צדקה, ואח"כ יתפלל, שאלו הם ששה דברים שבמלכות הנקראת אשה יראת ה'.

ובל תחשוב שמי שהגיע למדרגת יראה הרוממות שוב אין צריך לעסוק במה שלמטה מבחינה זו, דאם כן מי שהגיע למדרגת האהבה שוב אין צריך לעבוד ביראה וזה אי אפשר. אלא הענין כמו שבבואר בש"ע (א"ח סי' ד') שהאדם נעשה בכל יום בריה חדשה, ולכן כמו שכל אדם בתחלת מעשהו צריך להתחיל מלמטה, כך אע"פ שהוא כבר הגיע למדרגה גדולה מ"מ בכל יום צריך להתחיל מלמטה מבחינת יראת העונש, אלא שאין צריך לשהות שם, כי ברגע א' יעלה אל המדרגה אשר עומד בה ויתעצם לעלות עוד כפי כחו: **ואל זה רמזו רז"ל** (ספרי דברים ו', ו) במ"ש אשר אנכי מצוך היום שלא יעשה כדיוטגמא ישנה אלא כחדשה כאלו היום ניתנה, ומלבד פירוש הפשוטי שהוא שיעשה המצוה בחשק כמו העוסק בדבר חדש יש בו ג"כ רמז אל דברינו, שכמו שבעת שנצטוו ישראל על התורה והתחילו לכנוס בעבודה היו צריכין להתחיל ממדרגה התחתונה כך צריך האדם לעשות בכל יום וכאמור. והטעם לזה ביארנו במ"א כי ע"י השינה והיסח הדעת כבר יצא אל החוץ ולכן בכל יום צריך ליכנס מחדש אל הקדושה דרך השערים הללו, והטעם שעשה ה' ככה שיצטרך האדם ליכנס בכל יום דרך יראת העונש הוא כדי שיע"ז יוציא בכל יום ניצוצות קדושות מקליפות וכמשי"ל, כי הניצוצות קדושות בחינת יראה שנפלו למקום יראת עונש בסוד רגליה יורדות מות, וכבר ידוע מהאר"י ז"ל פרי עץ חיים שע"ה"ת פ"ז כי בכל יום מתבררין ניצוצות קדושות אחרים, לכן צריך האדם בכל יום ליכנס דרך יראת העונש ולצאת משם תיכף ליתר הבחינות ומעלה עמו בחינת יראה טובות שהם הניצוצות קדושות שנפלו אל מקום העונש והבן:

<sup>מ</sup> **ראה פרי הארץ** (לרבי מנחם מנדל מויטעפסק) חלק המכתבים מכתב לו משנת תקנ"ו ששלח רבי אברהם מקאליסק ובסופו כתב – אף גם זאת מצווה ועומד מפה הרה"ק מו"ה מנחם מענדל נ"ע שכתב אליהם שהתחלת העבודה בכל יום היא מעניי יראת העונש והוא צורך גדול ממנו הוא מתחיל ואחרי אותו שהוא שלם ביראת העונש ממנה יעלה ליראת הרוממות ולאחבה אמיתית וכל אשר ישליך אחרי גיוו יראת העונש לא ימלט מליפול לבאר שחת כי התורה"ק שלימה ניתנה לא תחסר כל בה, וכל דבר ודבר צריך לחבירו אם יפול האחד חסר ואתא חסר לא יוכל להמנות. וחז"ל שאמרו (אבות ג ג) אל תהיו ניתנה כעבדים המשמשים את הרב בו' כל זה הודיעו לנו התכלית האמיתית. אבל הדרך שיבוא אל התכלית לא יפלא כל דבר מקטן ועד גדול, וכן מאמר רז"ל (פסחים ח ע"א) הנותן סלע לעני בשביל וכו' ה"ז צדיק גמור ממנה הוא מתחיל ומסיים לעשות האמת מפני שהוא אמת, ובב"י ובכל עת ובכל שעה הצריכו לעמוד על הכל מהשכל הקטן עד השכל הגדול זה עוזר לזה וזה עוזר לזה. ולשומע יונעם ה' עליהם ומעשה ידיהם יכונן ובא לציון גואל ברנה:

**ואפלו צדיקים צריכים גם כן יראה** יראת העונש/מא<sup>1</sup> שהיא אהבת עצמו, **פי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד**, דהיינו שהם יראת חטא לא מאהבת עצמם, אלא מאהבת ה' ע"י שתמיד לנגד עיניהם כל הטוב שמשפיע עליהם בכל רגע ורגע. **ועקר הוא יראת הענש/מב<sup>2</sup>**. כי זה אפשר תמיד גם כשנופלים ממוחין דגדלות לקטנות.

**פי היראה עלאה בגין דהוא רב ושלטי וכו'**, הינו יראת הרוממות, לאו כל אדם זוכה לזאת היראה, מהלשון כאן משמע שיראת הרוממות היא יראה מאהבה. וצ"ע לכאורה יראת הרוממות היא מדרגה יותר גבוהה, כי היא השגה גבוהה הרבה יותר ברוממות ה' ושלמות עצמו/מג<sup>3</sup> עד שכל כך מתפעל ממנה בכל רגע ועל כן הוא ירא חטא מאד.

**אבל עקר העבודה הוא רק על ידי יראת הענש אצל רב בני אדם/מד<sup>4</sup>**, והלואי שיהיה לנו יראת העונש כראוי, דהיינו לזכור בכל רגע שיש עלי השגחה, וכל תנועה שלי נמדדת אם אני עושה רצון ה' או ח"ו

דברי המקושר אליהם בקשרי עבותות האהבה, ומעטיר אל ה' בעדם שיעלו מעלה מעלה נאום אברהם בלא"ה מו"ה אלכסנדר כ"ן זצלה"ה:

מא **ראה לקוטי עצות** יראה ועבודה אות לה – עקר השלמות היא היראה ועקר הוא יראת הענש ואפלו צדיקים צריכים יראת הענש. כי עקר העבודה בתחלה הוא מחמת יראת הענש (שיהר"ן ה):

מב **עיינ וזה תרומה סוף דף קמט:** – ומסין דכיו ואלמ ודא איהו סומק ואכס זה הוא הסוד של אלום וסחור, ובגין דא לא כתיב בשני כי טוב וכשנל שילאה הקליפות מאגורה לכן לא כתוב כיום שני כי טוב, וא' תימא ואם תאמר והא כתיב ביום הששי של מעשה בראשית והנה טוב מאד ואמר חז"ל (נכ"י פ"ט י"ב) כי טוב מאד דא מלאך המות שזה מלאך המות, והכא אמרת דלא אתמר בגיניה כי טוב וכאן אתה אומר שבשכיל הקליפה שמשם המלאך המות לא נאמר ביום השני כי טוב, ומתוך אלא רוא דרזין הכא אלא סודי סודות יש כאן, דהא ודאי מלאך המות איהו טוב מאד כי ודאי שמלאך המות הוא טוב מאד, מאי טעמא מהו הטעם, ואמר בגין דהא כל בני עלמא ידעי דימותון ויתחדרין לעפרא לפי שכל בני העולם יודעים שימותו וישוכו לעפר, וסגינאן אינון דמהדרי בתיבתא למאריהון בגין דחילו דא והרבה בני אדם הם שחוזרים בתשובה לקנות בשכיל פחד זה, ודחלי למחטי קמיה ויראים לחטוא לפניו, כנודע כי סגינאן דחלי מן מלכא מגו דתליא רצועה לקמיהו רבים יראים מן המלך מתוך תוליה רצועה לפניו, הרי כמה טבא ההיא רצועה לגבי בר נש כמה טובה אותה הרצועה לבני אדם, דעבדת לון טבין וקשיטין שעושה אותם טובים ואמתיים, ומתקנין בארתייהו כדקא יאות ומתקנים ודכיהם כראוי, ועל דא ועל כן כתוב ביום הששי כשנברא האדם והנה טוב מאד שהוא מלאך המות, מאד ודאי הוא ודאי טוב מאד, ומה שאמרנו שבשכיל בריאת הקליפה ביום שני לא נאמר בו כי טוב, הוא כשכני אדם נפתים מהיצר הרע שבוה נותנים כח אל הקליפות לינק מהקדושה, זה ודאי לא טוב. (כמ"ק ומק"מ ומשפטים)

מג **מסילת ישרים** – פרק כד – המין השני הוא יראת הרוממות, והוא שהאדם ירחק מן החטאים ולא יעשה מפני כבודו הגדול יתברך שמו, פי איך יקל או איך יעיר לבו של בשר – ודם שפל ונמאס לעשות דבר נגד רצונו של הבורא יתברך ויתעלה שמו. והנה זאת היראה אינה כל כך קלה להשיג אותה, כי לא תולד אלא מתוך ידיעה והשכלה, להתבונן על רוממותו יתברך ועל פחיתותו של האדם, כל אלה דברים מתולדות השכל המבין ומשכיל, והיא היראה אשר שמנוה לחלק שני, מאחד מחלקי החסידות אשר זכרנו, בה יבוא האדם ויחדר בעמדו לפני קונו להתפלל או לעבד כל עבודה, היא היראה המשפחת שנסתבחו בה חסידיו עולם, והוא מה שמשנה מדבר ואומר (דברים כח), "ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלהיך":

**יראת החטא**, היא כמו חלק מיראת הרוממות שזכרנו, וכמו מין בפני עצמו. והינו כי הנה ענינה הוא שיהיה האדם ירא ודואג תמיד על מעשיו, פן נתערב בם איה שמץ חטא או פן יהיה שם איהו דבר קטן או גדול שאינו לפי גלל כבודו יתברך ורוממות שמו. והנה רואה היחס הגדול שבין יראה זו ויראת הרוממות שזכרנו. כי התכלית בשניהם שלא לעשות דבר נגד רום כבודו יתברך. אמנם ההבדל שביניהם, שבכבודו תחשב במין אחר ובשם אחר תקרא, הוא, כי יראת הרוממות הוא בשעת המעשה או בשעת העבודה או בפרק העברה, דהינו, או בשעה שהוא עומד ומתפלל או עובד, שאז יבוא ויפלא ירעש וירעד מפני רום כבודו יתברך, או בשעה שמומנט עברה לפניו והוא מכיר בה שהיא עברה, שיעזב מלעשותה למען אשר לא יעשה דבר למרות עיני כבודו חס – וחלילה. אף יראת החטא היא בכל עת ובכל שעה, שהנה בכל רגע הוא ירא פן יבשל ויעשה דבר או חצי דבר שיהיה נגד כבוד שמו יתברך, ועל כן נקראת יראת חטא פי עקרה היראה מן החטא שלא יבס ויתערב במעשיו מחמת פשיעה והתרחלות או מחמת העלם, יהיה באיזה דרך שיהיה. והנה על זה נאמר (משלי כח), "אשרי אדם מיוחד תמיד", ופרשו ז"ל (ברכות ט), "הוא בדברי תורה כתיב", פי אפלו בשעה שאינו רואה המכשול לנגד עיניו צריך שיהיה לבו חרד בקרבו, פן טמון הוא לרגליו והוא לא נשמר. ועל יראה זאת אמר משה רבנו ע"ה (שמות כ), "ויבבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". פי זה עקר היראה, שיהיה האדם ירא ומודעו תמיד, עד שלא תסור יראה זו ממנו, פי על ידי זה ודאי לא יבוא לידי חטא, ואם יבוא – כאנס יחשב. עכ"ל.

מד **עיינ תורה פז** – פי יש שני מיני יראה, יראת הענש ויראת הרוממות. יראת הענש נקרא צדק, ויראת הרוממות נקרא אמונה. פי מחמת שהוא מאמין באמונה שלמה שהשם יתברך הוא רב ושלטי עקרא ושרשא דכל עלמין, הוא ירא ממנו. וידוע הוא, כי אי אפשר לבוא לאמונה רק על ידי יראת הענש. פי מחמת שהוא ירא מהענש, מאמין שהשם יתברך הוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכחות כלם, ומזה בא לאמונה יותר גדולה. **נמצא**, תכף כשרוצה לילך בדרך הישר, צריך להיות לו יראה, הנקרא צדק. ובצדק כתיב (תהילים ט"ו): "והוא ישפט תבל בצדק" – לפיכך מתעוררין עליו הדינים. אף כשבא אל האמת, הינו אל היראה הנקרא אמונה, אז כל הדינים נמתקין בשרשן.

**ליקוטי הלכות** או"ח נטילת ידיים לסעודה הלכה ו' סעיף צ"ט. – ועל כן עשה אז נחש נחשת ויהיה אם נשף הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי" (במדבר כא, ט), ואמר רבותינו ז"ל (ראש השנה כט): "וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה היו מתרפאין ואם לא היו נמוקין". זה בחינת רמזים הנ"ל, כמו שמבאר לעיל (באות פח) לענין 'יהיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל' וכו', פי הם בוחנה אחת כמובן במשנה ראש השנה שנסמכו שם יחד, להורות, שצריכין הכל להסתכל כלפי מעלה, הינו בחינת רמזים שפדעת הנ"ל, שהם עקר הארת הדעת להתבונן בכל עת על ידי הרמזים הקדושים של הדעת הנ"ל – להתחזק לשאר על עמוד וכו' כנ"ל. **פי לפעמים יש שאין מועיל הרמזים של הרמת ידיו, וצריך עוד לעשות עבדה לזה, כמו משה שעשה אז נחש נחשת, שרמז להם יראת הענש, שאל יטבחו שיש נחשים שרופים שהם ענשים קשים ומרים.** על כן אתה מוכרח להסתכל כלפי מעלה, פי אין מקום לברח מענשיו הקשים והמרים גם בעולם הזה, מכל שכן לאחר מיתה בגיהנם וכף הקלע וגלגולים וכו', רחמנא ללצל, כי אם להסתכל אליו יתברך

מתעלם ממנו, אע"פ שאין לי השגה והתפעלות גדולה כל כך ברוממותו עד שאזכה ליראת הרוממות. פירוש כי גם יראת העונש היא זיכרון דקדושה תמידי, שהיא מדרגה גבוהה כמבואר בתורה נד/מ"ה.

**ומי שלומד חס ושלום, בספרי המחקרים והפילוסופים נכנס בלב ספקות וכפירות.** נראה שיסוד הרע שבהם שמרגילים את האדם לחקור כל דבר בשכל אנושי, ומחזקים את הישות והגאווה של האדם לילך אחר שכלו. וראה מה שכתב בתורה יט תנינא – כי מי שנכנס בתוך החכמות הללו, חס ושלום, יכול לפל שם. כי יש אבן נגף בכל חכמה וחכמה, שהיא בחינת עמלק, שעל ידי האבן הנגף הזה יכולין לפל, חס ושלום. כי עמלק היה פילוסוף ומחקר וכפר בעקר, כמו שכתוב (דברים כ"ה): "ולא ירא אלקים", דהיינו שהוא רק נוהג על פי חכמות, ואין לו יראה כלל. ועיין תורה לה/מ"ו שחכמות חיצוניות הן בחי' קנה שעליו מתלקטים מדות רעות

ולשאת עיניו למרום תמיד, בבחינת (תהלים קכג, א) "אלוף נשאתי את עיני" וכו'. וכמו שרמז לנו אדמו"ר ז"ל (שיחות הר"ן ה), ואמר: שעקר הוא יראת הענש, אף על פי שכתוב בספרים שצריכין דיקא יראת הרוממות וכו', אבל באמת הלואי שנוכל להנצל ממה שצריכין להנצל על ידי יראת הענש. וכן שמענו בשם כמה צדיקים גדולים, שאמרו שהעקר הוא יראת הענש. ורמז לנו אז היטב היטב כמה וכמה צריכין להתירא ולפחד מיראת הענש וכו'. וזה בחינת נחש הנחשת שעשה משה, ורמז להם על ידי זה להסתפל בפלי מעלה, הינו על ידי יראת הענש וכו'. כי העקר הוא הרמזים האמתיים וכו'. ועל ידי זה לחם משה בחינת הצדיק האמת מלחמת עמלק להציל חלושי הכח שלא יהיו נפדרים מתוך הקבוצה הקדושה מתוך העניי פבור. וזהו בחינת ספה שהוא בחינת עניי פבור כנ"ל

ובלק"ה הודאה הלכה ו' סעיף י"ב. וזה בחינת יראות הנפולות, רחמנא לצלן, כי צריכין להתירא רק מהשם יתברך לבד, כמו שכתוב (תהלים קיח, ו): "ה' לי לא אירא" וכו', וכשמתירא מאיזה אדם מושל או מתירא רעה, וכיוצא – זה בחינת יראות הנפולות, שמחליף יראת השם יתברך ביראת בשר ודם. אף אפלו כשנודמה לו שמתירא מהשם יתברך שלא יענישהו, שזאת היראה היא טובה, כמו שכתב אדמו"ר ז"ל, שעקר הוא יראת הענש ועין במקום אחר מה שכתב בזה (שיחות הר"ן סימן ה), שאף על פי שנמצא בספרים שמגניין יראת הענש, אף על פי כן באמת העקר הוא יראת הענש, כי אפלו צדיקים צריכין שיהיו להם יראת הענש וכו', עין שם, וכמו שכתוב (קהלת ג, יד): "והאלהים עשה שויראיו מלפניו", וכמו שפרש רש"י שם: שהאלהים עשה – שהביא כמה ענשים, כמו בדור אנוש ודור המבול וכו', שויראיו מלפניו – שויראיו מהענשים וכו'. אף אפלו יראת טובה, דרך הבעל דבר להמיר ולהחליף – שהוא מה שדרכו להביא את האדם לידי מרה שחורה ועצבות מחמת יראת זאת עד שמרחיקהו מהשם יתברך על ידי זה, כידוע נגד הזה בכמה בני אדם. כי אפלו יראת הענש וכל היראות הטובות צריכין לקבל רק לטובה ולא לרעה, בבחינת "יראת ה' לחיים" (משלי יט, כג), להתקרב להשם יתברך על ידי היראה מכל מקום שהוא, ולא להתרחק, חס ושלום, שדיקא על ידי יראת הענש יבוא לשמחה, בבחינת "וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא), שדיקא על ידי היראה והרעדה מענשים הגדולים, רחמנא לצלן, על ידי זה דיקא יבוא לשמחה, על שהוא על כל פנים בכלל ישראל ומקרב לצדיקים, שעל ידי זה יצא מאלפים ורבות ענשים. וגם אם יבטח בכח הצדיקים ויתחזק בשמחה, על ידי זה בודאי יהיה אחריתו טוב ויתחפף הכל לטובה, בבחינת עוונות נתהפכין לזכיות, כמוכא לעיל (אות ט): מה שמבאר בסימן כב על פסוק 'פיוס הואו יבקש עון ישראל ואיננו' וכו' (ועין כל זה בהלכות פסח הלכה ט, אות טו, ובהלכות פסח טהורה הלכה ד, אות יז, ובמקום אחר שהארכנו בזה קצת).

ולק"ה יורה דעה הל' בכור בהמה הלכה ד' סעיף י"ד. וזה בחינת (קהלת ז, טו-יח): אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר וכו', אל תרשע הרבה וכו', טוב אשר תאחו בזה וכו', כי ירא אלהים יצא את כלם – הינו שעל ידי היראה כל אחד יצא ידי חובתו, הן צדיק גדול הן אפלו מי שעשה מה שעשה, כי הכל צריכין לירא את ה'. ועל ידי זה ישובו אל ה', כי עקר היא היראה, בבחינת כי ירא אלהים יצא את כלם, כנ"ל. ועקר היראה היא יראת הענש כמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן סימן ה), כי יראת הענש היא עקר עליות יראות הנפולות, מאחר שידוע ומאמין שכל הענשים שהוא מתפחד מהם הם ממנו יתברך לבד ומתירא ממנו יתברך. נמצא, שמעלה היראות הנפולות שממם כל הענשין לשרשן, מאחר שמאמין שהכל ממנו יתברך לבד, וזכה ממתיקין הכל וזוכין לשוב אל ה', עד שיזכה ליראה עלאה הנ"ל שבאה על ידי התבוננות הלב בגדלתו ורוממותו יתברך.

מה תורה נד אות א' כי צריכין לשמר מאד את הזכרון, שלא יפל לשכחה, בבחינת מיתת הלב. ועקר הזכרון הוא לזכר תמיד בעלמא דאתי, שלא יהיה בדעתו, חס ושלום, שאין עולם אלא אחד. ועל ידי מה שמדבק מחשבתו בעלמא דאתי, על ידי זה נעשה יחוד ה' אלקי הנ"ל.

שם אות ד וכדי לשמר הזכרון הנ"ל צריך לשמר את עצמו שלא יפל לבחינת רע עין, לבחינת מיתת הלב. כי עקר הזכרון תולה בעין, בבחינת (שמות י"ג ט'): ולזכרון בין עיניך; כי השכחה בא על ידי רע עין, על ידי מיתת הלב,

שם אות ו' – על ידי הסתלקות הדעת, שבא על ידי לשון הרע, שהוא בבחינת: מוציא דבה הוא כסיל, דהינו שנסתלק ממנו הדעת, על ידי זה נופל מאהבת השם יתברך, לאהבות הבהמיות, ואז מתגבר עליו כח המדמה, שהוא כח הבהמיות, ועל ידי הכח המדמה, נפגם הזכרון ונפול לשכחה:

וזה בחינת: (תהלים עז): אפורה נגינתי בלילה עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי. בלילה, שאז הוא פקדונות הרוחות, בבחינת: בדרך אפקיד רוחי הנ"ל, אזי הזמן לקבץ הרוח טובה מתוך הרוח רעה. הינו שאז עקר הזמן של ההתבודדות, להתבודד בינו לבין קונו, ולפרש שיחתו לפני השם יתברך, לשוח עם לבבו, ולחפש הרוח טובה, דהינו הנקודות טובות שיש בו עדין, לבררם מתוך הרוח רעה, שהוא בבחינת נגון הנ"ל, שעל ידי זה נשמר הזכרון כנ"ל. דהינו שעל ידי זה זוכה לזכר תכליתו האחרון לעולם הבא, ולחשב תמיד על סופו ולאדקא מחשבתה בעלמא דאתי תמיד, שכל זה הוא בבחינת זכרון כנ"ל. וזהו: אפורה נגינתי בלילה, עם לבבי אשיחה, ויחפש רוחי, אם תדקדק במקרא הזה, תמצא שבכל המלות האלה בכלם מבאר כל ענין הנ"ל. אפורה, זה בבחינת הזכרון הנ"ל, שצריכין לזכר תמיד בעלמא דאתי. וזה בבחינת נגינתי, דהינו בבחינת הנגון הנ"ל, שהוא בבחינת ברור הטוב מן הרע כנ"ל. כי על ידי בבחינת נגון ושמחה, יכולין לזכר עצמו בעולם הבא. כי שמירת הזכרון הוא על ידי נגון ביד, שהוא בבחינת שמחה כנ"ל. וזהו: בלילה, כי עקר ברור הרוח טובה הוא בלילה, שאז הוא פקדונות הרוחות כנ"ל. וזהו:

מה תורה לה אות א – . וכשאדם מכניס בתוך שכלו הקדש מחשבות חיצוניות, הם חכמות חיצוניות, אזי נתמעט קדשת שכלו, כפי תפיסת המקום של חכמה חיצונית, שכל חיצוני, בתוך שכל הקדש. והחכמה חיצונית היא נעוץ בתוך השכל הקדש כקנה, ומחסר מקום הקדשה. ועל זה הקנה הינו זה השכל, מתלקטים ומתחברים כל המדות רעות ומגנות: וזהו (סנהדרין כ"א): כשנשא שלמה את בת פרעה, ירד גבריאלי ונעץ קנה בים. הינו שגם למעלה, מהשתלשלות הגבורות, שזהו בבחינת ירד גבריאלי. נעשה סוספיתא דדהבא, הינו

והולך נעשה שרטון בים החכמה שעליו נבנה כרך של רומי שהוא המקום שהגדילו והחשיבו את הפלוסופיה ורצו להשליטה על כל העולם ובפרט על ישראל.

**פי כל אדם נולד עם רשעות.** כמ"ש (איוב יא/מ) "פרא אדם יולד" ולפתח לידתו כבר חטאת רובץ כמו שכתוב (בראשית ד/מח) לפתח חטאת רובץ ובסנהדרין צא: אמר רבי מכאן שיצא"ר שולט באדם משעת יציאתו לעולם. וכתוב (בראשית ח'/מט) כי יצר לב האדם רע מנעריו. וזה שאמרו חז"ל באבות (ד ב) הוי בורח מן העבירה ורץ למצווה, נמצא שכל אדם תחילת עניינו כבר נמצא בעבירה/מ ממנה צריך לברוח.

**פי טבע כל אדם נמשך אחר רשעות, הינו אחר תאוות רעות של עולם הזה רחמנא לצלן.** גם צדיק גדול שנולד בקדושה להורים קדושים יש לו מלחמה גדולה ביצא"ר/י. ובחוש כל אחד לפי מדרגתו רואה שצריך מלחמה גדולה נגד היצא"ר. וראה שיחות הר"ן לב/י. רק מחמת יראת הענש הוא שובר תאוותיו ונכנס בדרךי ה'. אפילו עובדי ה' גדולים על כל פנים בשנים הראשונות שאז עיקר המלחמה.

**אבל בשלומד באותן הספרים של חקירות חס ושלום, אזי מוצא לעצמו ספקות וכפירות כי הם מנסים להבין את הקב"ה בשכל אנושי ובהכרח שיהיו להם קושיות גדולות/י בלא תירוץ/י שהם סיוע לרשעות שלו שיש בו בטבעו.**

בחינת קלפות, שהם חכמות חיצוניות, הנקרא גם פן קנה, ונעץ בים החכמה, שמחסר מקום הקדשה. והעלה עליו שרטון, הינו בחינת מדות מגנות. ועליו נבנה כרך גדול של רומי, הינו נחש הקדמוני, הפרוף אחר קדשה. ועל שם זה נקרא כרך גדול, כמו שאמרו חכמינו, וזכרונם לברכה (ספ"ה נ"ב): כי הגדיל לעשות. (שדרשו שם, שהיצר הרע מתגלה בישאל דיקא, ובגדולים דיקא, כמו שכתוב שם: 'ובתלמידי חכמים יותר מפלם'. ועל שם זה נקרא הנחש והיצר הרע כרך גדול). שהוא כרוף תמיד אחר גדולי הדור ביותר משאר אנשים, שהוא בונה בנינו על זה השכל החיצוני:

מ" איוב פרק יא (יב) ואיש נבוב ילכב ועיר פרא אדם יולד:

רמב"ן – ועיר פרא. האדם בהולדו ילך ויזיק בתולדתו כעיר הפראים במדבר ולא יבין.

**מלבי"ם** – ועיר פרא אדם יולד – ר"ל שכן יש לך לשאל מדוע ברא ה' את העיר פרא שיהיה עיר פרא, ומדוע לא בראו שיהיה לו שכל כמו אל האדם, וכמו שלא יקשה לך שאלה זאת, כי ה' נתן לכל חומר את הצורה אשר החומר מוכן אליה, וחומר העיר פרא אינו מוכן שיקבל צורת השכל, וכן חומר האדם אינו מוכן שישכיל השכלות מופשטות מחומר כי אינו מוכן שישכיל רק ע"י החושים והבחינה, ואם היה בורא אותו שישכיל כשכל מופשט מחומר היה בהכרח שכל מופשט מחומר, והי' מלאך לא אדם, וכמו שא"א שער פרא יולד שיהיה אדם כן א"א שאיש נבוב ילכב

מ" בראשית פרק ד (ז) הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואלו תשוקתו ואתה תמשל בו:

**תורה תמימה** – לפתח חטאת רובץ. אמר רבי, דבר זה למדני אנטונינוס, יצר הרע שולט באדם משעת יציאה לעולם, שנאמר לפתח חטאת רובץ <א> (סנהדרין צ"א ב'):

**תורה תמימה/ביאורים** /<א> סימן לדבר, כי לפתח יציאתו לעולם יצא"ר שולט בו אבל לא משעת יצירה, וכחאי גונא דרשו בירושלמי ברכות פ"ג ה"ה על הפ' כי יצר לב האדם רע מנעוריו – מנעוריו כתיב, משעה שהוא ננער ויצא לעולם, וצ"ע ממ"ש באגדות ר"פ תולדות ויתרוצצו הבנים בקרבה, כשעברה רבקה לפני ביהמ"ד נדחק יעקב לצאת, וכשעברה לפני בית עבודת אלילים נדחק עשו לצאת, הרי דהיצר שולט באדם עודו בבטן. וקצת יש ליישב דזה גופא כלול בדברי רבקה אם כן למה זה אנכי, כלומר, מה נשתנו עלי סדרי הבריאה ששולט בהם היצר קודם זמנם:

מ" בראשית פרק ח (כא) ויחך ידוד את ריח הניחח ויאמר ידוד אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי באשר עשיתי:

<sup>1</sup> הריצ"ח (כב ז' 42)

נ"א **ראה שבחי הר"ן** אות כו – והקפיד מאד על אלו האנשים שסוברים שעקר מעלת הצדיק והשגתו שזוכה הוא מצד הנשמה לבד, מחמת שיש לו נשמה גבה מאד. ואמר שלא כן הדבר! רק העקר תלוי במעשים טובים ויגיעות ועבודות. עכ"ל.

**ומי יכול לומר שנולד בקדושה ממילא לא נמשך לרשעות, שהרי דוד המלך אביו ישי היה גדול הדור (ילקוט שמעוני שמואל רמז קכו) בלא חטא כמבואר בגמ' (שבת נה:) שנפטר רק בעטיו של נחש, אעפ"כ מבואר בשער הגלגולים הק' ז' שנשמתו בחטא אדה"ר נפלה לעמקי הקליפות ועל כן התגבר בו היצא"ר מאד.**

**שיחות הר"ן אות לב** – ודע, כי יש עברות שהם מכניסים כפירות באדם. ויש שבאים עליהם מחשבות על האמונה מחמת שלא נולדו בקדשה כראוי. ויש שהוסיפו על זה מעשיהם הרעים שעשו בעצמם, כי יש עברות שהם מזיקים ופוגמים את האמונה כנ"ל. ולזה צריכין בושה ולב נשבר, שמי שיש לו חקירות ומחשבות אלו ח"ו, ראוי לו להתבשר מאד על אשר נולד בגשמיית פנה או שעשה מעשים כאלו שבא לזה שיבואו לו מחשבות כנגד אמונתו הקדושה, ויכבוד ה' מלא את כל הארץ" (במדרש י"ד-כא) כי "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו'ג). ועליו באים מחשבות ח"ו לגרשו ולעקרו ח"ו מאלקים חיים אשר הוא חי החיים ותברך ויתעלה שמו. ואין צריך לבאר גדל הבושה שראוי שיהיה לו כשבאים עליו מחשבות כאלו ח"ו. ועל ידי בושה ולב נשבר, על ידי זה מגרש ומשבר החקירות והמחשבות הנ"ל.

**עין תורה נב תניא** – ...ובענין הקשיות שקשה על השם יתברך, מרגלא בפמה לומר: אדרבא, כן ראוי להיות דיקא, שיהיו קשיות על השם יתברך, וכך נאח ויפה לו יתברך לפי גדלתו ורוממותו. כי מעצם גדלתו ורוממותו, שהוא מרומם מאד מדעתנו, על-כן בודאי אי אפשר שנבין ונשיג בשכלנו הנהגתו יתברך. ועל-כן בהכרח שיהיו עליו יתברך קשיות, כי כן נאח ויפה להבוא יתברך, שיהיה מרומם ונשא מדעתנו, שעל ידי זה קשה הקשיות כנ"ל; ואם היה הנהגתו כפי חייב דעתנו, אם-כן היה, חס ושלום, דעתו כדעתנו:

ועל-כן אין אנו מוצאים כלל שיהיה איזה אדם נעשה איש פשר וירא ה' עלידי ספרי המחקרים,<sup>11</sup> אף-על-פי שנמצא בדבריהם איזה דברים ממדות טובות וכיוצא, אף-על-פי-כן הכל הבל, פי הפסד מרבה משכרם, פי הם מבלבלים דעת האדם מאד. שאע"פ שנדמה שבחכמתם מחזקים אמונה במציאותו ית' אדרבה להפך אין להם שום השגה במצוות<sup>12</sup> ולא בהשגחה על כן כופרים בזה והלומד מהם נחלש ביראה וקיום המצוות. והעיקר שעצם ההרגל לחקור כל דבר בשכל אנושי הוא הפך התמימות והפשיטות של יראת העונש. וראה ספר הברית<sup>13</sup>.

<sup>11</sup> עיין חיי מוהר"ן אמצע אות כד – אחר שאמר הענין המבאר בסוף תורה נ"ו המדבר מדרך ה' שאי אפשר להבינם שהם בחינת אלו ואלו דברי אלקים חיים, שאף-על-פי שזה הצדיק הלכה כמותו וזה אין הלכה כמותו, אף-על-פי-כן אלו ואלו דברי אלקים חיים. וזה הדבר אי אפשר להבין כלל כי הם בחינת רעמים וכו'. אחר-כך בלילה דבר מזה קצת בשיחתו הקדושה עם העולם ואמר שאף-על-פי שנמצא בספרי מקבלים תרוע על קשיא הזאת וכיוצא בזה כי הם רוצים לתרץ מה שזה מקל וזה מחמיר שזה מחסד וזה מגבורה וכו', על-כן באמת אלו ואלו דברי אלקים חיים, עין בדבריהם, ואמר רבנו זכרוננו לברכה אף-על-פי-כן באמת אלו התרועים אינם כלום למבין קצת. ואמר בזה הלשון "מיר לאז עמיצער זאגין אתרוין" יחגר אחד מתניו לומר תרוע על קשיא זאת בפני. כי באמת אינו תרוע כלל כי זה אומר שהדבר פשר ומתר לאכל, וזה אומר להפך שאסור לאכל ואיך אפשר להבין בשכל שדברי שניהם אמת מאחר שכל אחד אומר הדין בדרך מקברו וכו'. ובכנותו היתה שהתרועים על קשיא כאלו אין בהם ממש. לא מבעיא התרועים שבספרי המחקרים שבודאי אין בהם כלום, וכמבאר בדברינו במקום אחר (לקמן תז, תיא) שבשביל זה אסור רבנו זכרוננו לברכה לעין אפלו בספרים של המחקרים הכשרים מחמת שמביאין קשיות חזקות גדולות על דרכי השם ומאריכין בקשייתם, ואחר-כך רוצין לתרצה והתרוע חלוש מאד ובנקל לסתור. ועל-כן מי שמעין בהם ורוצה לתרץ הקשיות עלידי שכל יוכל לבוא לאפיקורסות גדול, פי מבין אחר-כך שהתרוע אינו כלום ונשאר בקשיא, על-כן אסור לעין בהם כלל רק לסמוך על אמונה לבד. וכשבא חס ושלום בדעתו איזה קשיא בענינים אלו צריך לידע שאי אפשר לתרצה כי אי אפשר לנו לדעת ולהשיג בשכלנו האנושי דרכי ה' וכו', רק לסמוך על אמונה לבד, להאמין שבודאי באמת הכל נכון וישר, רק שבשכלנו אי אפשר להבין דרכי השם, וכמבאר זה בדברי רבנו זכרוננו לברכה הרבה. אלא אפלו קצת התרועים המובאים בספרי המקבלים אמתים, שהיו צדיקים קדושים בעלי השגה ורוח-הקדש, אף-על-פי-כן אי אפשר לתרץ הקשיא עלידי תרועים, כנראה בחוש שהתשובה נשאר מעל, וצריכין רק לסמוך על אמונה. וכן על שאר קשיות כיוצא באלו כגון הידיעה והבחירה שמוכא גם-כן שרוצים לתרצה, ומי שיש לו עינים יראה שאין יכולין להבין התרוע כלל בשכלנו. על-כן אין לנו לבסוף בזה כלל לתרץ קשיות כאלו. וכן הקשיא המובאה בעין החיים בתחלתו שרוצה בעל ה"שערי גן עדן" לתרצה, ומי שיש לו שכל כל שהוא יראה שהתרוע הוא ולא כלום, כי סוף כל סוף מסים שם שלמעלה משם אסור להרהר. אם-כן טוב אשר יפה לתרץ הקשיא בתחלה עם זה התרוע, שאסור לנו להרהר כלל מה לפנים ומה לאחור, ולמה לנו לבסוף בחקירות של עולם התורה כאלו, ולבסוף לא יתרצה כלום, ומי יודע אם ישנו בשלום. טוב לשאר תפק באמונה לבד כי חקירות כאלו כמו הידיעה והבחירה וכיוצא בהן, ובפטר הקשיות שבתחלת עין החיים אי אפשר לתרץ בשכל אנושי כלל ואסור לבסוף בהם כלל, רק צריכין לידע שאי אפשר לתרץ בשכל אנושי בשום אופן, רק לסמוך על אמונה לבד כי נבדו שמים מארץ כן גבדו דרכיו מדרכינו ומחשבותינו ממחשבותינו.

<sup>12</sup> אע"פ שהיו גדולי עולם שעסקו בהן זה היה אחרי שזכו ליראת שמים גדולה מכח התורה ואז זכו שהיא לא תזיק להם. וגם על חלק מהם יש טענות שהחומות החיצוניות הטעו אותם בדעות אע"פ שלא נשאו יראי שמים. וכל זה לבד מהצדיק הגדול מאד שעין בספרים אלה כדי להכניע את הקליפה ולהוציא משם נשמות שנפלו שם. כמבאר בחיי מוהר"ן תיב ובתורה סד.

<sup>13</sup> ראה חיי מוהר"ן אות תכג – (יו) לענין חקירת המחקרים שהוהיר מאד להתרחק מאד מהם בכל מיני הרחקות ואמר שהמחקרים חקרו בגדלת השם יתברך ורוממותו כמו שהוא באמת. כי חקרו שהוא יתברך מרומם ומנשא מאד מכל מיני מחשבות כאשר הוא באמת. אבל אינם יכולים להבין ולהשיג בחקירתם שום מצה ממצוות התורה, כי המצוות אינם יכולין להשיג ולהבין בחקירתם בשום אופן, ומחמת זה הם כופרים גדולים, על-כן צריכים להתרחק מהם מאד וכנ"ל:

ועיין שם אות תיא – (ה) והתלוצץ מאד מטעמי המצוות שבספר מורה נבוכים, ואמר איך יעלה על הדעת לומר טעמי הבל כאלו על קרבנות וקטרת, הלא כמה תקונים נוראים עצמיים נעשים בכל העולמות למעלה למעלה עד אין סוף עלידי אמירת הקטרת לבד. והינו שאם חס ושלום בדבריהם המטעים, מה היה מועיל אמירת הקטרת והקרבנות. ואיך יבוא אחד לומר שטות בזה על טעם הקטרת שמגיעים עד מקום שמגיעים, שאפלו האמירה לבד פועל מה שפועל למעלה למעלה, כמבאר בזה הקדוש ובכתבי האר"י זכרוננו לברכה. אך באמת טעם הקטרת והקרבנות אי אפשר להשיג כלל, רק אנו מאמינים לדברי משה רבנו עליו השלום. ובודאי יש בזה טעמים נוראים שאי אפשר להשיג בשום שכל אנושי כלל. ומעצם גדלתם, גם אמירת פרשיות הקרבנות והקטרת מסגל מאד, ונעשה מזה תקונים נוראים בכל העולמות. וכן טעמי כל המצוות הקדושים גבוהים ונשגבים מאד ונעלמים מעין כל חי, כמו שכתוב (איוב כ"ח): "ונעלמה מעיני כל חי" וכו', וכמו שכתוב (תהלים קי"ט): "פלאות עדותיך". גם שמעתי מפיו הקדוש שבשעוסקים בספרים אלו הוא כמו מי שהולך במדבר שמים שאין לו עם מי לפגע, כך בשנכנסין בספרים אלו הנ"ל אין מוצאין בהם דבר קדש, והוא כמו הולך במדבר שמים שאין מוצאין עם מי לפגע:

<sup>14</sup> עיין ספר הברית – חלק א' מאמר כ' דרך אמונה – פרק כה – ועתה אשוב להלחם עם שר יון (אריסטו) והנמשכים אחריו מבני עמנו ואומר שאפילו הטובים שבהם שאינם עוברים על גופי תורה על כל פנים עוזבים ארחות ישר היא תורת ה' תמימה, ומבלים כל ימיהם בספרים חיצוניים בפילוסופיא, כאמרו שכל החכמות נצרכים לתורה, וקרה להם כמקרה הכסיל אשר ראה אומן המלך מתעסק בעשית בגדי כבוד לבוש מלכות מעשה אורג וחושב בחכמה נפלאה, וראה בידו פטיש ומחט וחוטו פשתן וחשקה נפשה לדחות ג"כ אומן מופלא כזה, והלך ולמד אומנות הפחמן כדי שידע לעשות פטיש ומחטין, ואחר כך למד חכמת נשים לתמוך בבלך ידו כדי שידע לטוות פשתן ולעשות חוטין כי רצה ללמוד הכל על הסדר ולדעת כל דבר על אמיתותו שלא לספק בהם ועשה כן זמן רב ויכל בהבל ימיו ושנותיו ולא זכה ללמוד המלאכה הנפלאה המבוקש, ולא ידע העני הזה כי עיקר אומנות היקרה אינו זה ויכול לקנות פטיש ומחט וחוטו פשתן בדבר מועט, כנזכר משל הזה בספר אור החיים להגאון החסיד ר' יוסף יעבץ ז"ל: הצד השווה שכלם בילדי נברים יספיקו ובדברי תורה לא יעמיקו, את העם ממעשה המצות יפריעו וצדיק כביר ירשיעו, חוקקים חקקי און אשר העלו מחכמת יון זה פרי הידיעה מצד המופת הנקנה החסרה והחלושה עלולה ההטעה והיא לא תצליח הנפש כי למה שהיתה ההצלחה הנפשית הנצחית בהתאמצות הנפש בדעות אמיתיות לא בזכות, כי השקר אין לו מציאות כל שכן שלא יצליח והיתה ההשגה המחקרית אפשרי ההטעה מאד כאשר זכרנו למעלה

ועין במקום אחר<sup>נח</sup> מזה מגדל האסור ללמוד אלו הספרים רחמנא לצלן.

(פרק ב' מאמר י"ט) ומלבד מה שזכרנו שם היא עלולה להטעה מצד היותה מן המאוחר אל הקודם: **אמנם באמונה** השלמה המקובל מן מאמת השלם זה האיש משה, בה אנו מובטחים שנצליח ונעשה חיל להיותה מן הקודם אל המאוחר. ועי"ש עוד שמאריך בזה.

<sup>נח</sup> **עין שיחות הר"ן** אות מ' – בענין ספרי המחקרים (ע) מבאר כבר אצלנו כמה פעמים שאסור לעסק בהם וצריך להרחיק מאד לבלי ללמוד אותם ולבלי להביט בהם כלל. אפלו בספרי חקירות של גדולי ישראל. כי הוא אסור גדול מאד ללמוד אותם. (וכבר מבאר בכמה ספרים גדל האסור ללמוד בהם (עא) כי לא באלה חלק יעקב, כי אין לנו שיכות בהם. כי אנו מאמינים בו יתברך באמונה לבד בלי שום חקירה כי הוא יתברך ברא את העולם כולו ומקים את עולמו ועתיד לחדש את עולמו וכו'. ודרך אלו הספרים להקשות קושיות שנראין כקושיות גדולות והתרוץ חלוש מאד ומי שרוצה לחקר יותר ולהקשות על התרוץ יכול להקשות ולא יועיל לו התרוץ על כן אסור לעין בהם כלל. ובאמת כל הקושיות שלהם אינם כלום והם כולם הבל ורעיון רוח: **ומה שאנו** רואים שיש בני אדם שאין דעתן נמשכת אחר ספרים קדושים ונוראים מאד, כגון ספרי הזוהר וספרי האר"י זצ"ל וכיוצא, אף על פי שיש בהם חדושים נוראים מאד מאד המאירים עינים ומתוקים מדבש, והם נמשכים דיקא אחר ענינים אחרים כגון חקירות, דע כי זהו מחמת מזגם כי מזגם בטבעם הוא מזג רע מן התולדה שנולדו במזג רע שאינם יכולים לסבל את הדבר הקדוש באמת. (עב) ובאמת בודאי יש לו בחירה ויש לו כח לשבר את מזגו הרע. אבל מאחר שנולד במזג רע כזה, הוא צריך לסבל מרירות גדול לשבר את מזגו וטבעו הרע. ואשרי לאדם שנולד בקדושה: **ונמצא** בספריהם קושיות על סדר הבריאה מה זכה הכובב להיות כוכב, או המזל להיות מזל. ומה חטאו הדברים השפלים שיחיו שפלים, כגון בהמות וחיות וכיוצא ומדוע לא היה בהפך, וכן מפני מה הראש ראש והרגל רגל ומדוע לא יהיה בהפך וכיוצא בזה. כמבאר אלו הקושיות באריכות בספריהם. ובאמת הכל הבל ורעות רוח. ואין צריכין לחקר אחריו יתברך כי צדיק וישר הוא:

**שיחות הר"ן אות קב** – שמעתי בשמו, על פסוק (במדבר כג כא): "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו". אבל שכחתי הענין. אך זאת אני זוכר מה שפרש סוף הפסוק "ותרועת מלך בו". ותרועת לשון שבירה כמו שכתוב (תהלים ב ט): "תרעם בשבט ברזל". הינו כשמשברין את הכפירות, אזי "מלך בו". הינו שמוצאין את המלך יתברך גם בתוך הכפירות עצמן כי גם בהכפירות בעצמן מלוכש חיותו יתברך: **גם אמר שהמחקרים** גם חיהם אינם חיים כלל אפלו בעולם הזה, כי תכף כשיש להם איזה דבר שאינו כרצונם, מכל שכן כשיש להם איזה צרה, אזי אין להם למי לפנות מאחר שתולין בטבע חס ושלוש רחמנא לצלן ואין להם במה להחיות את עצמן כלל. אבל איש אמונות המאמין בה' חיי טובים מאד. כי אפלו כשעובר עליו חס ושלוש איזה צרה רחמנא לצלן, אזי הוא גם כן יכול להחיות את עצמו בהשם יתברך כי בוטח בה' כי הכל לטובה. או שעל ידי יסורין אלו ינכו לו מעוונותיו או שעל ידי זה יוכה לאיזה טובה גדולה בסוף וכיוצא בזה, כי כונת השם יתברך היא בודאי לטובה. על כן איש אמונות הוא חי חיים טובים תמיד וטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא (רכד): **אבל המחקרים** אין להם שום חיות לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. וזה מבאר מאד למי שבקי בהם כי הם מלאים יסורים תמיד כנראה בחוש. כי אי אפשר שיתנהג להם כרצונם, ומאחר שהם בוחרים רק בעולם הזה שהוא כולו מלא יסורים ויגונות רחמנא לצלן, על כן בכל עת ובכל שעה יש להם צער ויגונות ודאגות מעניני העולם הזה שאין מתנהג להם כרצונם וכל ימיהם כעס ומכאובות. כי אי אפשר שיתנהג להאדם בעולם הזה שום דבר שיחיה הכל כרצונו. ומאחר שאין מסתכלין על התכלית האמתי והנצחי רק על תאוות עולם הזה, על כן בודאי הם מלאים יסורים תמיד כנ"ל. וגם כשבאין עליהם היסורים והדאגות והיגונות אין להם במה להחיות את עצמן כנ"ל: **אבל איש כשר** מאחר שמאמין בהאמת, ועקר תקותו הוא לעולם הבא, על כן חיי טובים מאד. כי כל מה שעובר עליו הוא מאמין שהכל לטובה כדי להזכירו שישבו מעוונותיו או בשביל כפרה על עוונותיו כדי שיזכה לחיי עולם הבא לטוב הנצחי וכיוצא בזה. ואפלו היסורין שיש לאיש כשר מחמת הצער של החרטה כשנזדמן לו איזה פגם או איזה עברה חס ושלוש אפלו אם חס ושלוש עבר עברה ממש רחמנא לצלן, אחר כך כשזוכה להתחרט עליו אף על פי שיש לו צער גדול מאד ויסורים גדולים על שבא לידי מכשול או לידי עברה רחמנא לצלן, אף על פי כן גם אלו היסורין אינם יסורין כלל כי זה הצער והיסורין שיש לו על שעבר עברה חס ושלוש אלו היסורין הם מוסיפים חיים להאדם בבחינת (משלי י כז): "יראת ה' תוסיף ימים": **ותדע כלל זה**, כי כל היראות וכל היסורים שיש לאדם הם מקצרים ומכלים ימי חייו. ועל כן אלו הקלי עולם העוסקים בחקירות חיהם אינם חיים כלל, כי היסורים והדאגות שלהם מכלים חיהם כנ"ל. אבל כל היראות וכל היסורין שיש לאדם מחמת יראת ה' הם מוסיפים ימים וחיים בבחינת "יראת ה' תוסיף ימים". וגם אלו היסורין שיש לאדם מחמת שעבר איזה פגם או עברה חס ושלוש ומתחרט על זה ויש לו צער גדול מזה, אלו היסורים הם בבחינת "יראת ה' תוסיף ימים" כי היסורין שלו הם מחמת שמתירא מהשם יתברך, הן מחמת רוממותו יתברך או מחמת יראת הענש. ואין שהוא על כל פנים הוא בכלל יראת ה' כי הכל מיראתו יתברך ועל כן היא מוספת ימים כנזכר לעיל: **גם מי שהוא** איש אמונה התשובה שלו היא יותר קלה (רכה) כי התשובה צריכה להיות תשובת המשקל דהינו שכפי התענוג שהיה לו מהעברה כן יהיה לו ממש צער ויסורין (רכו). ומאחר שיש לו אמונה על כן לא היה תענוג בשלמות בשעת העברה חס ושלוש רחמנא לצלן, כי היה מערב ביגון כי ידע כי מרה תהיה באחרונה כי יהיה לו ענש קשה ומר רחמנא לצלן. רק שלא היה יכול להתגבר על תאוותו. על כן תשובתו קלה יותר, כי אין צריך לסבל יסורי התשובה כל כך מאחר שגם בשעת העברה לא היה תענוג בשלמות כנ"ל. אבל המחקרים שאין להם אמונה תשובתם כבדה יותר כי לא היה להם יסורים כל כך בשעת העברה כי התשובה צריכה להיות תשובת המשקל כנזכר לעיל: **ועין בספר "שני לוחות הברית"** (רכז) במסכת שבועות, שם מבאר ביותר גדל עצם האסור להסתכל בספרי המחקרים והביא שם שמי שמסתכל באלו הספרים אין לו חלק לעולם הבא (רכח). והביא שם בשם כמה גדולי הקדמונים שהפליגו בעצם אסור זה שחמור מכל עברות שבתורה וכן מבאר בכמה ספרים קדושים (רכט):

**שיחות הר"ן אות רטז** – להתרחק מחקירות ולהתחזק באמונה: עין אלשיך על משלי. ובפרט בקפיטל ז' בדרך שלישי שם מרחיב הדבור והאזהרה להתרחק מהם ועין שם, כי מדבר שם בדרך צחות ונפלא, ומסביר הדבר איך הם מטעים את העולם, שבתחלה אינם מגלים האפיקורסות והכפירות שלהם, רק מראים המתקוות המדומה הנראה בתחלה בדרכיהם הרעים עין שם. וזהו "כי נפת תטפנה שפתי זרה" (משלי ג ג) וכו' ופרש רש"י אפיקורסות. "ואחריתה מרה כלענה" בו עין שם: **והכלל** שכל האזהרות של משלי להתרחק מאשה זרה כונתו על חכמות החיצוניות שנקראת אשה זרה כנגד חכמת התורה שנקראת אשת חיל, (עין משלי לא י) ומי שבקי בהם ובדרכיהם ואין הם מטעין את העולם, בפרט בני הנעורים שהם מחנכין אותן בתוך הרע והמר שלהם, הם ממש כמו אשה המנאפת המקשטת עצמה ומדברת דברי חן. ובתחלה אינה מגלה זדון לבה ומראית עצמה כבשרה עד אשר היא מטעת כל מי שנסת אחריה. כמו כן ממש הם דרכיהם הרעים למי שידוע מעט מדרכיהם. ועל קטב משל זה סובב רב ספר משלי. וכל מקום שקורא כסיל ופתי המהפכים ארחות ישר (משלי ב יג) וכיוצא בזה כל כונתו על אלו החכמים להרע שנקראו כסילים ופתאים כמו שכתוב (משלי כו יב) "ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו" וכתוב (ישעיה ה כא) "הוי חכמים בעיניהם": **ואי אפשר** להאריך בזה. כי הם אומרים בהפך ממש, ומביאים ראיה

וְאָמַר רַבֵּנוּ אֲשֶׁרֵנוּ שְׁמִשָּׁה רַבֵּנוּ עָלֵיו הַשְּׁלוֹם, בַּחֲרֵי/ט לָנוּ חֶלֶק טוֹב מֵאֵד וְנִתֵּן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וּפְתַח בָּהּ (בְּרֵאשִׁית א-א) בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְכו', בְּלִי שׁוּם חֲקִירוֹת וּמוֹפְתִים שְׁלֵהֶם, רַק צִוָּה עָלֵינוּ לְהֶאֱמִין בְּהֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ בְּאַמוּנָה לְבָד/ס, וּפְתַח לָנוּ שְׁעֵי יִרְאָה/סא. וְעַל-פֶּן אֲסוּר לָנוּ לִפְנֵס בַּחֲקִירוֹת בְּלָל חֵס וְשְׁלוֹם.

וְאַף שְׁבִזְהַר הַקְדוּשׁ/סב וּתִיקוּנֵי הַזּוֹהַר/סג הוּא מְגַנֵּה יִרְאָתָהּ הָעֵנֶשׁ, כִּי בּוֹדָאִי לֹא רֹאִי לִירָא מִהֶעֱוֹנֵשׁ, דִּהֵיִינוּ מֵאֲהַבַת עֲצָמֵי/סד יוֹתֵר מִלְּצַעַר אֶת הַקֶּבֶ"ה שֶׁבְּרָאֵנוּ וְכָל כֵּךְ מִיִּטִּיב עִמָּנוּ, בְּכָר מְבַאֵר עַל זֶה

ממשלי דיקא ומשאר כתבי קדש לדרכיהם הרעים. כי תורתנו הקדושה יש בה סם חיים למי שזוכה, ולא זכה נעשית לו סם מות כמו שאמרנו רבותינו ז"ל (יומא עב): על פסוק (דברים ד מד): "אשר שם משה", וכתוב (הושע יד י): "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם". על כן להתעקש לילך בדרכיהם הרעים לא יועילו רב הדברים, ולהחפץ באמת יספיקו דברינו אליו לחזק נפשו ודעתו לעמוד כעמוד ברזל נגדם ולשבר מתלעות עול (איוב כט יז). והשם יתברך יגלה האמת במהרה. אמן כן יהי רצון:

<sup>ט</sup> ראה עוטה אור (להרב אליהו עטיה) שמקשה מדוע תלה זאת במשה רבנו ולא בהקב"ה. וביאר כי כל נביא מתנבא לפי סיגונו המיוחד לו ואם משה רבנו היה לבו נוטה לחקירות גם תורת משה שקיבל ומסר לנו היתה עם חקירות.

<sup>ס</sup> ראה שיחות הר"ן אות ריט – אחר שבא מלמברג שחי אחר כך שתי שנים היה מדבר בכל פעם הרבה מאמונה, והבנו מדבריו שכל דבוריו שמדבר כל כונתו היה הכל בשביל להכניס אמונותינו האמתיות בלב כל אחד ואחד מישראל. והיה רגיל להזכיר כמה פעמים גדל עצם נפלאות הטובה שעשה לנו משה רבנו עליו השלום, שנתן לנו את התורה ופתח בה (בראשית א א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וגלה לנו האמונה הקדושה בלי שום חכמות וחקירות. וגנה הרבה את ספרי המחקרים והפילוסופים והתלוצץ מהם בכמה מיני ליצנות. וברר לעינינו שאינם יודעים כלום והאריך בשיחות כאלו הרבה מאד בכמה וכמה מיני לשונות של חכמה אמתית נפלאה ונוראה אשר כל דבור ודבור היה מתוך מדבש ונפת צופים ונכנס בעמק הלב לכל אחד ואחד:

<sup>סא</sup> ראה תולדות יעקב יוסף – פרשת צו – אות ג – שמעתי ממורי כל העולם ניון בשביל חנינא בני (ברכות יז ע"ב), שהוא פתח הצינור ושביל השפע לעולם ודפח"ח. וכמו שהוא בענין השפע מוונות, כך הוא לפתוח צינורות החכמה הוא ע"י הצדיק מומחה שבדור. כמ"ש במקום אחר (פרשת תולדות) ביאר ש"ס אטו יראה מלתא זוטרת, ומשני אין לגבי משה זוטרת וכו' (ברכות לג ע"ב), והקושיא מפורסמת, הא משה רבינו ע"ה אמר לישראל מה ה' שואל מעמך, ואצל ישראל אינו זוטרתא, והדרא קושיא לדוכתא. וביארתי כי מבואר בזוהר (ויחי רטו ע"ב), כי בימי רשב"י היו מעינות ושבילי החכמה פתוחין, ואחר כך ויסכרו מעינות וכו', וז"ש אין לגבי דמשה זוטרת, ר"ל אותו הדור שהיה בימי משה היו צנורות היראה פתוחין, וז"ש מי שהיה לגבי משה, זוטרת, מה שאין כן אחר דורו של משה, באמת יראת ה' היא אוצרו וק"ל: והנה שמעתי ממורי, ענין הנס הוא שנתחדש הדבר בפעם ראשון על הטבע נק' הנס, ואחר כך נעשה זה טבע ג"כ וכו'. וכמו ששמעתי בשם הרב הב"י שטרך ויגע עד שמצא פירוש איזה מאמר, ואחר כך שמע אותו פירוש מאחרים ג"כ ונצטער, והשיב לו האר"י זלה"ה שאתה פתחת הצינור: (ראה חומת אגן משלי ג יג) ובוזה יובן אם בחוקותי תלכו, כי אחר שפתח צינור החכמה שגורם צינור השפע, כמו ששמעתי ממורי פירוש תפלה לעני כי יעטוף וכו' (תהלים קב, א) יעו"ש (ענין בפרשת שלח). והוא הדין כשפתח צינור היראה ועבודת ה' נעשה זה טבע, וצריך שלא יהא חק קבוע שישאר במדרגה זו, כי אם שילך ממדרגה למדרגה עליונה לחדש ולפתוח עוד צנור חדש, וז"ש אם בחוקותי תלכו וגו', וזה גורם לחדש צנור השפע וברכה ג"כ, לכך ונתתי גשמיכם בעתם וגו' וק"ל: עכ"ל.

צ"ע לכאורה דבריו סותרים שתחילה אמר שאחרי הסתלקות משה רבנו חזרה היראה להיות אוצר אצלו ית'. ורק בימי משה רבנו היו שערי האוצר פתוחים דרך הצינור שלו. ואח"כ מבאר שאחרי שאיזה חכם פותח את הצינור אזי הוא פתוח לכולם תמיד. כגון במעשה בבית יוסף. עכ"פ רבנו אמר בפירוש שהאוצר הזה נמצא אצלו, ופתוח למתקרבים אליו. ואמר בתורה קצב שנשמתו דעתו ופניו נמצאים בספריו.

ענין חיי מוהר"ן אות רצה – (ד) שמעתי בשמו שאמר שאם היה רוצה לגלות ולהראות היראה שלו לא היה יכולים לעמוד ארבע אמות סמוך לביתו, אף הוא מעלים היראה שלו בכונה. וגם אנכי שמעתי מפיו הקדוש שאמר אני אוצר של יראת-שמים שכל מי שרוצה יכול לקבל ממוני. ובאמת היה נראה בחוש שכל מי שנתקרב אליו תמלא תכף יראה גדולה ועצומה, ונתלהב מאד לעבודת השם יתברך אשר לא נראה כזאת. וגם עכשו עדן יראתו הגדולה גנוזה בספריו הקדושים, וכל מי שעוסק בהם באמת ובתמימות בא עליו יראה גדולה ומתעורר מאד להשם יתברך כי כל דבריו בגחלי אש:

<sup>סב</sup> הקדמת זוהר דף יא: – יראה אתפּרש לתלת סטריין היראה מתחלקת לשלשה אופנים, תריין מנייהו לית בהו עיקרא כדקא יאות שתי יראות מהם אין בהם עיקר כראוי, ונקראות יראה שלא לשמה, אבל יכול לבוא על ידם אל לשמה, וחד עיקרא דיראה ואחת היא עיקר היראה, וזו היא תכלית יראת יהו"ה, והנה תחלה מפרש ב' מיני יראות שאינם עקריים, ואמר אית בר נש דחיל מקדשא בריה הוא בגין דייחון בנוי ולא ימותו יש אדם שירא מהקב"ה בשביל שיחינו בניו ולא ימותו, או דחיל מעונשא דגופיה או דממוניה או שמתירא שלא יענש בגופו או בממונו, הרי שכל יראתו היא שלא יגיע לו איזה צער ונזק בעולם הזה, ועל דא דחיל ליה תדיר ובשביל זה הוא ירא תמיד מלפני הקב"ה. אשתכח יראה דאיהו דחיל לקדשא בריה הוא לא שוי לעקרא נמצא שהיראה שירא מהקב"ה אין עיקרה יראת יהו"ה, אלא ירא שלא יבא עליו איזה עונש. ואופן הב' אית בר נש דחיל מן קדשא בריה הוא בגין דחיל מעונשא דההוא עלמא ועונשא דגיהנם יש אדם שירא מהקב"ה שלא לעבור על מצותיו, לפי שירא מעונשי עולם העליון ועונשי הגיהנם, תריין אלין לאו עיקרא דיראה אנון שרשא דיליה שתי יראות האלו אינם עיקר היראה ושוורשה, אלא יראה דאיהו עקרא למדחיל בר נש למאריה יראה שהיא עיקרית, שעליה עיקר המכוון בפסוק ראשית חכמה יראת ה', היא שיירא האדם מהקב"ה בגין דאיהו רב ושלטי עקרא ושרשא דכל עלמין לפי שהוא גדול ומושל והוא העיקר והשווה של כל העולמות, ור"ל זוהי עיקר היראה שירא מהקב"ה מפאת גדולתו שהוא לבדו שולט בכל צבא מורם. (ולפי הסוד בגין דאיהו רב פירוש שהוא מורום על כל מצד החסד, ושלטי בתחתונים מצד הגבורה, לכן מן הראוי שלא יחטא האדם אחר היותו רב ושלטי ומשגיח, והוא עקרא ושרשא דכל עלמין מצד התפארת, ונשמת האדם היא ענף התפארת ממש כככול, ואין יחטא ויפגום האדם בענף מאילן גדול שהוא כללות הספירות העליונות ששורש האדם נטוע בהם). וכלא קמיה כלא חשיבין וכל הנבראים לא נחשבים לכולם לפניו, כמה דאתמר כמו שנאמר וכל דיידי ארעא כלא חשיבין פירוש שכל הדרים בעולם נחשבים לפניו ללא כלום, לכן יירא האדם בפחד ומורא מלעבור על ציווי אדון ורב שמשגיח על אדם פחות וגרוע, ולשווא רעותיה בההוא אתר דאקרי יראה ויתקע את מחשבתו ורצונו במדת המלכות הנקראת יראה, ואימת הקב"ה ויראתו תהיה על פניו תמיד ולא יסורו ממנו, ועוד שיכוון במצות היראה להעשות מרכבה להשכינה, ועל ידי זה יגרום יחוד וז"ן למעלה ויזהר שלא יפרידם בעונו. (ומ"ק וד"ע וד"ע וד"ע)



ואומר רבנו אע"פ שראינו מחקרים שהמציאו הנפלאות שמועילות מאד לעולם ולכל אחד, אין להתפעל מזה כי לא זכו לזה מרוב החקירות ופילוסופיה וחכמתם אלא בסיעתא דשמיא שכך היה רצון ה' שיתגלו חכמות אלו בזמן הזה שנתגלו. (ואדרבה רוב ההמצאות נצרכות רק לנו בדורות החלופים בכח ודעת) ואמר: **שאלו התחבולות וההמצאות שהמציאו הפילוסופים והמחקרים ואנשי מדע בחכמתם, בחכמות חיצוניות, כגון פלי מלחמה/10 נפלאים כגון פצצת אטום וטילים בליסטיים ומטוסים ורחפנים וכוונות לזר, וכיפות ברזל למיניהן ושאר פלים העשויים בתחבולות על-פי חכמה כגון הפלאפון ותאורה ובטריה ולוח סולרי ומנוע חשמלי ורובוטים למיניהם וכיוצא בזה שאר עניני חדושים שלהם שהמציא כל אחד ואחד מחכמיהם, כגון כל הרפואות למיניהן וניתוחי לייזר, אמר שהפל מלמעלה, כי לא היה אפשר להם לבוא על-זה רק על-ידי שהתנוצץ להם השכל בזאת החכמה, שפא לאותו החכם התנוצצות מלמעלה.**

**פי כשהגיע העת והזמן שיתגלה אותה החכמה/10 או התחבולה בעולם על-פן שלחו להם מלמעלה בשכלם זאת התחבולה כדי שיתגלה בעולם/10.**

**פי בודאי גם החכמים הקדמונים שהיו מקדם ובודאי היו גדולים מהם/10 חקרו גם על זאת, ומפני מה לא באו הם על זאת התחבולה וההמצאה? כי אם האחרונים באו לזה כל שכן שהראשונים יכלו לגלות זאת. רק באמת הפל מלמעלה, וכשפא העת שיתגלה זאת הדבר, אזי מתנוצץ לו השכל ואז בא אותו החכם על אותה התחבולה פי נשלח לו מלמעלה ממקום שהגיע לו. וידוע שבשנים קדמוניות היו חכמות גדולות שנשכחו ונאבדו כגון ספר הרפואות שגנו חזקיהו**

<sup>10</sup> עיין חיי מוהר"ן אות תקמו – (קג) דבר לענין מלחמות המלכים שגלחמים אחד בחברו על איזה נצחון ושופכין דם הרבה בחנם וכו'. ואמר שכבר נתבטלו כמה שטותים מן העולם מה שהיו תועים ונבוכים בדורות הראשונים, וכגון עניני עבודות זרות שהיו שוחטים בניהם למלך וכיוצא, עניני שטותים הרבה שהיו בדורות הראשונים, ועכשיו נתבטלו הרבה שטותים. ועדין טעות זה ממבוכה זו של מלחמות לא נתבטלו. והיה מתנוצץ מן חכמיהם ואמר בלשון ליצנות שהם חכמים גדולים וחושבים וחוקרים בחכמתם איך לעשות פלי זין נפלא שיוכל להרג אלפים נפשות בפעם אחת. וכי יש שטות יותר מזה לאבד ולהרג נפשות רבות בחנם:

<sup>10</sup> ראה זוהר וירא דף קז. – ובשית מאה שנין לשתי תאיה ובשנת ש מאות לאלף הששי, אפילו אם ח"ו לא יבא משיח עכ"ו יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא יפתחו שערי החכמה למעלה בעולמות העליונים, ומבועי דחכמתא לתתא יפתחו מעיינות החכמה למטה בעולם הזה למי שירצה לעסוק בחכמת דוי התורה ויתרבה הדעת בעולם לפי שזמן ההוא יהיה קרוב לאלף השביעי, ויתתקן עלמא לאעלא בשביעאה ויתתקן העולם בשנים של אחר כך ע"י גאולה השלימה ועסק דוי התורה ליכנס לאלף השביעי, כבר נש דמתתקן ביומא שתי תאיה מבי ערב שמשא לאעלא בשבתא כמו אדם שמכין את עצמו ביום הששי משעה שהשמש עומדת לשקוע ליכנס ליום השבת, אוף הכי נמי כמו כן כל העולם יתתקן ליכנס לאלף השביעי שהוא יום שכולו שבת, וסימנין וסימן למה שאמרנו שכשיגיע ש מאות שנה יפתחו שערי חכמה, דכתיב בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' הרמז לשנת ש מאות באלף הששי, נבקעו כל מעיינות תהום רבה, וארובות השמים נפתחו (ס"ג) הרי שלמטה בעולם התחתון לא יפתחו אלא מעיינות החכמה, אבל למעלה בעולמות העליונים יפתחו שערי החכמה. (רמ"ח וס"ג ח"ח ומשפטים)

<sup>10</sup> לקוטי הלכות סוכה הלכה ו' אות ב' – ה"ש שטות גדול מחכמה כזו, שחשב כל ימיו חכמות, עד שהמציא פלים נפלאים, וכל כונתו היה להרבות כבודו ועשרו ולבסוף נפל כתוא מכמר (כשור הבר שגלבר ברשת), על ידי זה דיקא, ומאומה לא נשא בעמלו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, כי "אחריתו עדי אובד" (במדבר כד, כ). כי על ידי חכמתו נתגאה, וחפה דברים אשר לא כן על השם יתברך ועל תורתו ועל עמו הקדוש הנבחר, כי דמה בלבבו בגדל גאותו וזדון לבבו, שכמו שפא בדעתו וחכמתו להמציא פלי זאת הנפלאה, כן הוא יכול לעלות על במותי עב – לדמות בדעתו סברות על אל עליון יתברך. אוי להם, אוי לחכמתם הרעה, והמה בוערים ולא יודעים, פי גם זאת מאת ה' צבאות יצאה, שהגיע העת שמתצא פלי בזאת לעולם, על כן שלח בדעתם זאת שיבואו על חכמה ותחבולה זאת להמציא הפלי זאת, פי הם כגורן ביד החוצב בו, ולא היה להם להתגאות על ידי זה ולבא לידי כפירות בה' ובתורתו ובמעמו על ידי זה, אשר על ידי זה נהפך הגלגל עליהם ונעקרו על ידי חכמתן של עצמן דיקא, כנ"ל.

<sup>10</sup> ראה שיחות הר"ן אות ס' והענין, כי העולם אומרים: שבכל פעם נתחכם העולם יותר. ובאמת בודאי הדורות הקודמים בודאי היו חכמים יותר מאד, והם גלו עקר החכמה. אף מאחר שהם הכינו הכל, על-כן באים הדורות האחרונים על חכמות יותר. פי הדורות האחרונים, הם באו אל המוכן, כי כבר מוכן החכמה מהדורות הקודמים שגלו עקר החכמה, ועל-כן הדור האחרון מוסיף מעט ונתחכם יותר. וכמו שמצינו בדברי רבותינו ז"ל (יבמות צב: בבא מציעא יז:) שאמרו: אי לא דדלאית חספא לא אשכחית מרגניתא תותיה. ועל-כן אף-על-פי שהקודם לא פעל כלל כי העקר הוא המרגניתא אף-על-פי-כן הראשון עקר, כי הוא דלה חספא הינו שהוא גלה וחפר יסוד ועקר החכמה שעל-ידי-זה בא השני בנקל על עסק החכמה בתכלית. ועל-כן יש דברים שאסור לגלות אותם, כי אם היה מגלה אותם היו יכולים לבוא מזה בדורות האחרונים לעבודות זרות. פי יש באותו הענין כמה דברים וענינים שצריכין לעשות לזה, ואם היה נתגלה אותו החכמה בעולם והיו יודעים אותן הענינים שצריכים לעשות לאותו הענין, היו יכולים לבוא מזה בדורות האחרונים לעבודות זרות. פי הדורות האחרונים מוסיפים בכל פעם חכמה כנ"ל. ולפעמים הדורות האחרונים טועין בחכמתם שמוסיפין על הראשונים על-כן אם היו מגלים ענינים הנ"ל והדורות האחרונים היו רוצים בכל פעם להוסיף עליהם חכמתם והיו יכולים לטעות בטעות חכמתם שהיו מוסיפים עד שהיה יכול להתגלגל מענינים הנ"ל הנעלמים מן העולם עבודות זרות ח"ו. כי היה נדמה להם על-פי טעותם שפך צריך להיות ח"ו. וכמו שמויבא בענין ערלה (בויקרא י"ט). כי איתא בזה: שבאותו השלש שנים שורה קלפה על האילן, ובדורות הראשונים טעה בזה עד שהיה להם עבודה זרה בזה בתחלת נטיעת האילן דוקא בעת ששורה הקלפה הנ"ל. פי כפי שהיו יודעין היטב ענין נטיעת האילן מה שנעשה מזה, היה נדמה להם על-פי טעותם שבודאי צריכים לעשות אותו העבודה זרה ח"ו, שהיו עובדים כי היה נדמה להם שהוא פשוט כפי מה שטעו בחכמתם. על-כן אסור לגלות ענינים כאלו.

המלך ועוד הרבה מאד גם אצל הגויים. ובגלל עוונותינו הרבה חכמות היום ירדו למחקרים דייקא, ועי"ז מתגברת ההסתרה ביותר/ע"י, **פי בודאי אינם מקבלים דרך הקדשה רק דרך הסטרא אחרא וזה פשוט.**

**(וגם להבדיל ישראל לומדי התורה/ע"י) אלו האומרים פשטים וחדושים בגמרא פרוש רש"י ותוספות, אלו לא היה נשלח להם מלמעלה מן השמים אי אפשר להם כלל לבוא על החדוש. כי לפעמים הוא עומד על דבר אחד ד' ימים/ע"י ואחר כך פתאם נתגלה לו החדוש/ע"י, רק באמת הכל מלמעלה/ע"י. כל אחד לפי שרש נשמתו שהיא חלק בתורה השייך לו כמבואר בחסד לאברהם/ע"י.**

**וכל אחד מקבל ממקום שמקבל, ו/ע"י במקום אחר מזה/ע"י. וקודם שמקבל מוכרח לילך דרך היכולות התמורות וצריך זהירות גדולה לא לטעות בעצמו לסבור שכבר בא להשגה הראוי, כי אז ישאר שם/ע"י**

ע"י עיין כוכבי אור – אמת ואמונה עמוד פ"ד בהערה. – (ב) וכ"ז ה' גם בדורות הראשונים ומכ"ש באחרית הימים האלה בעוקבא דמשיחא אשר מובן בספרי אמת שהנשמות שבדורות האלה רובם ככולם הן המה הרשעים והפושעים שבדורות הקודמים ומאשר הרבינו לפשוט ולהקשות ערפינו ולבקש תואנות לפרוש בכל הדורות שעברנו בהם כי ע"כ נתקיים עתה ואנכי הסתר אסתיר פני (רומז על מדת האמת כנודע) ביום ההוא על כל אשר עשה בהסתרה שבתוך הסתרה באלפים ורבבות הסתרות כי בחטאינו ופשעינו ניתן כח להסתר/א והנחש שיהיו יונקים ומקבלים מהקדושה כל שפע העשירות והחן והכבוד והדעת והחכמה שמוזה נמשך העשירות והחן והכבוד של המחקרים והפילוסופים שהם בחי' הנחש (כמובא בלק"א סי' ס"ג) וגם חכמתם ודעתם להמציא המצאות חדשות כשמגיע זמנם להתגלות בעולם (כמובא בשיחות הר"ן אות ה' ע"ש) שמחמת זה נתהווה ונסתבב הסתרת האמת ביותר ויותר:

ע"י להבדיל מגויים שמלמעלה שולחים להם חכמה להמציא איזה דבר כי הגיעה זמנו להתגלות אבל ישראל כל אחד מגלה לפי שרש נשמתו שהיא חלק אלוך וחלק מהתורה כמבואר בזהר ויקרא עג קב"ה וישראל והתורה אחד.

ע"י צ"ע מדוע תפס דווקא ד' ימים? ואולי כי באמת יש הרבה שאין להם סבלנות לחכות עד שה' יאיר להם פשט בסוגיא או תירוץ על קושיא ומאבדים אותה, וקמ"ל שכדאי להמתין אפילו ד' ימים. כמבואר בשיחות הר"ן אות נח – כשחושבין תורה, צריך להיות חושב הדבר תורה שרופה לחדש בה – לחשב ולחזר במחשבתו אותו הפסוק או אותו הענין כמה וכמה פעמים הרבה מאד, ולהיות נוקש ודופק על הפתח עד שיפתחו לו. יש דבר שפורח במחשבה, כמו זריקה. ואחר כך פורח מהמחשבה, וצריך שיהיה לזה בריה ואיש חיל כלל, לרדף ולרוץ אחריה להשיגה. עכ"ל. ועיין חומת אנך על משלי ג' יג – במה שסופר שמר"ן הקדוש ז"ל הוקשה לו בבית מדרשו לשון הרמב"ם קשה מאד והיו כמה ימים ולא מצאו ישוב. ולילה א' באשמורת מר"ן הקדוש היה מעיין הרבה ובא לדעתו ישוב נכון ושמה הרבה. וכו' ע"ש.

ע"י מתיבת י"כ לפעמים עד כאן הן ס"ו תיבות הן מדפוס ראשון וכן נדפס עד מהדורת שנת תרס"ב ואח"כ נשמטו בכל גרסאות שיחות הר"ן המצויות, ותוקן לראשונה בשנת תש"ע בגרסת שיחות הר"ן אבן שתייה ונועם השיחות.

ע"י על כן אפשר גם בדור שלנו לתרץ קושיא חזקה של חכם גדול מדורות קודמים שנשאר בה בצ"ע, כי אפשר שהתירוץ הוא חלק תורה השייך לאותו אחרון דייקא. (עוטה אור)

ע"י ראה חסד לאברהם (אזולאי) מעין ב' נהר כא – נהר כא – לבאר שכל נשמה ונשמה יש לה חלק בתורה: והענין כי התורה ונשמתן של ישראל ענין אחד הוא ובחינותיהן שוה, והעד ע"ז כי התורה בת"ת ובה סוד ישראל שהם ס' רבוא, ובכל נשמה ונשמה יש לה בחינה ידוע בתורה שא"א שתתגלה ע"י זולתו, אלא אותה הנשמה תגלה אותם הסודות, ובעוד שאותה הנשמה לא גילה אותם הסודות אין הקב"ה מגלה אותם לצדיקים כלל וזולתי למשה רבינו ע"ה, שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בתורה נאמר למשה, אלא שלא ניתן לו רשות לגלותו כלל, וזהו בכל ביתי נאמן הוא, והיינו דאמר ליה הקב"ה למשה רבינו עליו השלום אליעזר בני (כך אומר) (מטהר) עקיבא בני כך אומר, ר"ל דהיינו אותה הנשמה ראוי לגלות לו כך וכך בתורה, אמנם אל שאר הצדיקים שאינן במדרגת משה רבינו עליו השלום ודאי אין הקב"ה מגלה להם סודות שעדיין לא גילה הצדיק, אלא אותם שגילה כבר ואומר אותה בשם אומר. והנה לפעמים ישאלו שאלה מה בגן עדן ועדיין לא גילה אותו הצדיק ואמר הקב"ה פלוני יוביח או כאומרם בזהר פר' פנחס הא בר יוחאי יימא מפני שהיה חלק נשמתו, וזה הענין הוא תועלת המלכות: והענין כי בהיות ישראל עוסקים בתורה ומגלים סודותיה למטה בכח נשמתם המלכות מקבלת אותו הסוד ומתקשטת בו והת"ת משפיעה והוא מתייחד בה בקישוטיה אלה, ואם היה הת"ת מגלה אותו הסוד קודם שיחדשו הצדיק בלי ספק היה אז השכינה מתקשטת מלמעלה בלתי התעוררות תחתון, ואז השכינה ח"ו בבושת פנים נוטלת השפע, אמנם כאשר יתגלה הסוד ע"י הצדיק למטה אז מתקשטת בו השכינה, ותשאל השפע בלי בושה כלל, אררבה תאמר לפניו ראה בן שילדתי וגדלתי לך שחידש בתורה חדוש זה וקישט קישוטין אלו. וזמש"ל:

ע"י עין שיחות הר"ן אות רמה – ספר עמי לענין חדושי תורה, מי שזוכה לחדש איזה דבר בתורה, אמר בלשון תמה וחדוש: 'מהיכן לוקחין החדוש? פי באמת ענין חדושים מי שזוכה לחדש הוא דבר נפלא ונעלם מאד מאד, כי מהיכן לוקחין זאת?'. והמונח מדבריו היה, שזוכה לחדש, בזה רואין התגלות אלקותו יתברך שהוא יתברך ממציא מאין ליש. פי בתחלה לא היה יודע כלל זאת החדוש, רק עכשו הוא לוקח ושואב ממקור החכמה שהוא בחינת אין, הינו מאין סוף. וכזה אנו רואין בעיני השכל התגלות הבורא יתברך. ואחר כך דברתי עמו, ואמרתי: הלא רואין זאת. פי לפעמים אני מתיגע קדם שאני מוציא דבור אחד בדחק גדול, (ולפעמים נפתח הלב ונובעין חדושים רבים). השיב: גם זה פלא וחדוש גדול. הינו כשאפילו אין מוציאין אלא דבור אחד בדחק גדול, גם זה פלאות הבורא יתברך. פי מהיכן לוקחין אפילו זה הדבור. ובאמת מי שיש לו לב להבין וחפץ באמת יוכל לראות מזה אמתת מציאותו יתברך עין בעין. לא מפעיא מי שזוכה לחדש בעצמו, הוא בודאי רואה ומבין בדעתו התגלות אלקותו יתברך ופנ"ל, אף אפילו מי שאינו בר הכי לחדש בעצמו, גם הוא

פי בודאי יש בענין זה אלפים ורבבות מדרגות מהיכן כל אחד ואחד מקבל הארה והתנוצצות בשכלו, ומאיזה מקום מושיטין לו החדוש או החכמה, אבל הפלל שפל מיני חדושים שמחדשים החכמים, הן בקדשה פגון פשטים ודרושים וכיוצא, הן להבדיל בעניני חכמות שלהם, הפל מושיטין להם ושולחין להם בשכלם מלמעלה. לכל אחד ואחד ממקום הראוי לו פנ"ל):

עד כאן ביאור חברותא לשיחה ה' משיחות הר"ן



#### עוד בענין שהעיקר היא יראת העונש וממנה מתחילים

ספר שומר אמונים – מאמר שבר ועונש פרק א

בידוע מרבינו ר' חיים ויטאל מספרו הקדוש שער הקדושה אשר צריך כל אדם להתבונן ביראת העונש, וסגולה לזה ללמוד אלו הענינים המדברים מעונשים הגדולים אשר מענישים בעולם העליון אשר אין קץ וגבול ליסורים הללו, למען לידע כי אית דין ודיין ואין העולם הפקר ח"ו, וכן הזהירו אותנו בזה רבותינו תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע בספריהם, והוא סגולה גדולה להכניע החומר, כמאמר רז"ל (ברכות דף ה' ע"א) אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה, והוא סגולה להכניע כל התאוות וכל המדות רעות.

ופעם אחת דברו חסידי הרה"ק מראפשיץ ביניהם שאין לעבוד ה' מיראת העונש רק מיראה הפנימית, ואמר להם הרה"ק הנ"ל תדעו בני אם היה משיג האדם יראת העונש, והיה מעמיק בזה ומבחין ומתבונן מה נעשה עם האדם בצאתו מן העולם, והיה רואה לפני עינו עונשי גיהנם וכל שכן שאר העונשים ח"ו, אז היה ירא ומתפחד ומתבהל ליקח בזה מאכל לפיו כל ימי חייו ממש, רק עד כמה האדם עוד רחוק מזה המדרגה, ואמר רז"ל (זהר ויקהל דף רט"ז ע"א, ועיין בספר שער התפלה שער השני ביאור דברי הזהר האלו), וכן מובא בספרים הקדושים שאי אפשר ליכנס ליראה הפנימית בלתי יראת העונש מקודם, וכל שכן שפלי דשפלי כוונתנו, אשר היצר רודף אותנו בכל מיני רדיפות, ומעקם עלינו דרכי ה' יתברך בכל מיני תאוות, יום ולילה לא ישבותו, ומי יתן ונרויח בזה לכל הפחות להיות יראת הבורא ופחדו עלינו על העונשים הגדולים והעצומים אשר לנפש החוטא, כי לא בחנם טרח רבינו שמעון בן יוחאי (זהר הקדוש פר' בראשית ופר' פקודי) לצ"ר כל הגיהנם וכל היכלות וכל הדינים שבו, וכן במדרשים, ובספר ראשית חכמה שער היראה פרק י"ג, יותר ספרי רבותינו ז"ל, רק שידע ונבוש ונכלם ונפחדו מה' יתברך ומדיניו.

יכול לראות אמתתו וגדלתו יתברך על ידי חדושי תורה הנפלאים שרואה בספרים קדושים. ועל פן התורה הקדושה היא עדות נאמנה עליו יתברך, כמו שכתוב (תהלים יט): "עדות ה' נאמנה", (ועיין מזה בספר "לקוטי תלכות" בהלכות עדות תלכה ה' ובהלכות פסח תלכה ט').

<sup>טו</sup> ראה חיי מוהר"ן אות שנג (יד) אמר שידע כל הצדיקים שהיו מאדם הראשון עד עכשו מאיזה מקום היו, ומאיזה מקום הם אומרים תורה, ובאיזה מקום נשארו בשעת הסתלקותם והתחיל לחשב הבעל שם טוב זכרוננו לברכה מבינה, והמגיד זכרוננו לברכה מחכמה, אף על פי שבינה למטה מחכמה אף על פי כן היה אומר תורה מאותה הבינה שהיא למעלה מחכמה. רבי ברוך זכרוננו לברכה מבינה שהיא למטה מאותה החכמה, אבל אני אומר תורה וכו'. שמעתי פעם אחת שהתפאר בשבח גדלת תורתו, ואמר אז בתוך דברי התפארותו, הלא אני יודע מהיכן אני לוקח אותם. והמוכן מדבריו ומתנועותיו הקדושים אז היה, שהוא לוקח תורתו ממקום גבוה ועליון מאד:

<sup>טז</sup> עיין תורה רמה – ודע שכל אדם קדם שמשגי בתורה השגה של אמת, צריך לילך בהכרח דרך אלו היכלות התמורות, אבל הפלל שאסור לטעות בעצמו, לסדר שכבר בא אל ההשגה הראוי, כי אם יסבר בן ישאר שם חס ושלום, אבל בשיעור שיעדין לא התחיל לכנס לחזרי תורה האמתיים, אזי יתחזק בעבודת השם, וירבה בתפלות, ויפציר עד שיפתחו לו שערי הקדשה באמת, ואז יראה ההפרש: ואפלו אם עשה עבודות ותעניתים וסגופים בשביל השם יתברך, ואחר כך זכה לחדושי, אף על פי כן אל יעמד על זה לסדר שהם השגות של אמת הנ"ל, כי אפלו להדמויות של היכלי התמורות צריך עבודות ותעניתים, ואפלו בתאוות עולם הזה יש דגמא לזה, כגון למשל בשעושי שחוק וקומדיע, אזי נוסע אחד ומכריז וחושב כל הדברים שיעשו על הקומדיע, ואף שהוא תאנה לשמע, אף על פי כן אין זה השחוק בעצמו, וכן כשכא להחדר שעושי שם הקומדיע יש שם מציר על הטבלא כל הדברים שיעשו שם, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ואפלו כשכאים לשם לפני, עומד לץ אחד, ועושה כמעשה קוף, וכל הדברים שעושה הבעל קומדיע, הוא עושה אחריו בליענות, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ועקר הוא השחוק בעצמו שעושי שם, וכמו כן תבין הנמשל מעצמו, כי יש מי שדומה לו שנקנס לפני, ולפני ולפנים, ועדין עומד בחוץ לגמרי, כי לא התחיל להשיג השגה של אמת: והצדיק הגדול מאד, אף כשזוכה להשיג השגות גדולות של הקדשה באמת, אף על פי כן אינם נחשבים בעיניו לכלום, לגדל עצם הכרתו את גדלות הבורא יתברך. על פן הוא משתדל ומתחזק בכל פעם, שיתחיל השם יתברך להראות לו אור התורה, כאלו לא התחיל להשיג כלל מימי:

